

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

בעת הדלקת הנרות

ליל ד' חנוכה תשי"ג

ובו דרוש לפרשת וישב

בכל נס צריך לידע אם הוא ממקור הקדושה

- יעקב אבינו לא היה במנוחה עד שידע שהצלותיו היו מצד הקדושה
- צדיקים יראים תמיד שמא גרם החטא • ישמח משה: על ידי רוגזו של יוסף זכו למתן תורה • ענין אם השבטים ידעו שיש נחשים ועקרבים בהבור של יוסף • הטעם שקבעו ימי חנוכה רק לשנה האחרת • ביאור במעשה איוב ששמירת נפשו נמסר להשמן • הארכת חיי איוב עיכב כניסת ישראל לארץ • אילו שמר איוב על דיבוריו לא היה מחליפים לו עולם עמך בעולם עבר • כינוי "שפיס-צור-נאכטס" על ליל מוצאי שבת • לאחר שגושענים אין ראוי להתרעם על מה דהיה • גם השמן היה מקובל מזכריה הנביא • חתם סופר: כשנעשה נס הנרות נתברר שנצחון המלחמה היא ישועה גמורה מצד הקדושה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות © Copyright

צו מנדב זיין לרגל א שמוחה אָדער אַ יאָרצייט רופט: 1-514-585-3040 / 1-718-388-5519

לשון קדשו - קונטרס קעד (26 מינוט) כמעט קלאר ***

לשון קדשו צענטראלע נומער: 929-522-1515	ארץ ישראל: 072-3275205 קאנאדא: 438-797-0770 ענגלאנד: 0330-350-3110	צו הערן די רעקארדינג: דוק 1. - פאר קונטרס 174 פאר הערות דרוק 3	קול אוצר יהודה ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 16-6-414.4
--	--	--	---

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יודא לייב וויינשטאק הי"ו

מוציא לאור הקונטרסים לשון קדשו

לרגל נישואי בנו החתן **אליעזר נ"י** עב"ג בת הרב **יצחק לויפער** שליט"א

החתונה: ליל שישי פרשת מקץ זאת חנוכה - פרנס צבי

ותשמש זאת כהזמנה פרטית לבוא ולשמוח בעת שמחתנו ולהאציל מברכותים הנאמנות

הר"ר שלום שלמה שווארטץ הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן **יהוסף נ"י**

עב"ג בת הר"ר **יצחק בריסק** הי"ו

החתונה: ליל שישי פ' מקץ זאת חנוכה - פרנס פינא

הר"ר ישראל יעקב הירש הי"ו

לרגל אירוסיו בנו החתן **וואלף נ"י**

עב"ג בת הר"ר **משה יצחק ראזענפעלד** הי"ו

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת וקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• יהם יעלו לזכרון •

הגאון הצדיק המפורסם חסידא ופרישא, גדול בתורה בעמקות נפלא, ירא חטא, עמוד ההוראה, ריש מתיבתא ורב רבנו, מרביץ תורה ויראה בריבים, ענוותן ושפל כרך, ובפניו האצילות השיב בעצה ותושיה, עמוד צלותהון בתפלותיו מעומק חלב לעורר הנפשות, דבוק ומקושר ודולה ומשקה מתורת רביה"ק זי"ע

כ"ק רבי ישראל חיים מנשה זצ"ל פריעדמאן

בן הר"ר יעקב צבי ז"ל

ראב"ד דקהל יטב לב דסאטמאר, אשר נתמנה ע"י רביה"ק זי"ע לעמוד ולשרת בקודש לדון ולהורות לבני הקהלה

נפטר ביום כ"א כסלו תשפ"א לפ"ק

הרה"ח המפורסם ח"ח ובר אוריין, מחדש חידושים נפלאים, דא

שמים מרבים, איש אמונה וגדיב לב, מחשובי תלמידי רביה"ק זי"ע

מוה"ר משה ז"ל פערלמוטמער

ב"ר אברהם ע"ה

תלמיד מובהק למהר"ם בריסק זצ"ל, מו"ם כתב משה
נפטר כ"ו כסלו תשנ"ט לפ"ק

הרה"ח יודא ב"ר שלמה ז"ל מאמבור

נפטר כ"ז כסלו תשמ"ח לפ"ק

הרה"ח איש תמים, בעל חסד, מסר נפשו בימי העוים לשמירת תו"מ

מוה"ר יוסף מאיר ב"ר יצחק ז"ל דושינסקי

נפטר כ"ז כסלו תשמ"א לפ"ק

הרה"ח מכובד על הבריות, שקדן בתורה ובחסידות, פעל ועשה
להכלל והפרט, עזר להבחורים בעת הבחינות של רביה"ק זי"ע

מוה"ר הילל יושע ז"ל קליין

ב"ר שלמה ז"ל

נפטר כ"ה כסלו תשע"ח לפ"ק

לא הניח אחריו זש"ק: האבדך היקר ר' יואל ע"ה בן מוה"ר שאול הי"ו סטרולאוויטש - נפטר ב' מבת תשס"ג לפ"ק

הרה"ח ר' מרדכי משה ספרא

ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל

נפטר ה' ניסן תש"פ

עילוי נשמת

הרה"ח ר' משה מנחם

ב"ר יוסף ז"ל

נפטר ערב פסח תש"פ

א

קושיות ודקדוקים בנוסח הנרות הללו

הנרות הללו אָנוּ מְדַלִּיקִין, עַל הַנְּסִים וְעַל הַנִּפְלְאוֹת, וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנְּחֻמּוֹת, וְעַל הַמְּלַחְמוֹת, שְׁעָשִׂיתָ לְאַבּוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמֶן הַזֶּה, עַל יְדֵי כַּהֲנֵי הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל מַצּוֹת שְׁמוֹנֶת יָמֵי חֲנוּכָּה וכו'.

ב

קושיא א

רבים הקשו גם בנוסח "על הנסים" למה מזכירין ועל המלחמות, והלא אפילו חרב של שלום אינו טוב

(א) קודם [יש להבין] וואָס ער זאָגט וְעַל הַמְּלַחְמוֹת.

ס'איז דאָךְ דאָ אַ פֿלוגַתא* [בנוסח הודאה של "על הנסים"] צי מ'זאל יאָ זאָגן [גם הנוסח] "וְעַל הַמְּלַחְמוֹת", צי נישט. [און] אסאך זאָגן אַז מ'זאָגט נישט [הודאה] אויף מְלַחְמָה. [וטעמם אַז] אפילו אויף חָרֵב שֶׁל שְׁלוֹם¹ [דרשו בגמרא שאינו טוב, כדכתיב וְחָרֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם, ואם כן צריך ליישב אמירת הודאה על המלחמות למאן דסובר לאומרו].

ג

קושיא ב

ובפרטיות יוקשה מה שאומרים זאת בכאן על "הנרות", דהלא הנרות חנוכה נתקנו לזכר על גס השמן שנעשה במנורה, ולא לזכר המלחמות שערבו החשמונאים

(ב) דערנאָך איז דאָךְ [קשה עוד יותר, מה שאומרים לשון זה בכאן בנוסח "הנרות הללו", דהלא] די נְרוֹת זענען דאָךְ אויף דעם נֵס וואָס ס'איז געשען מיטן שְׁמֶן, ס'איז נישט איבער די מְלַחְמוֹת, [של החשמונאים עם היוונים, ואם כן למה מזכירין זאת על הנרות].

ד

קושיא ג-ד

למה יש להזכיר שהננס נעשה על ידי כהני הקדושים דייקא.

וגם מה 'הקישור' לזה עם מה שממשיכין לומר וְכָל מַצּוֹת שְׁמוֹנֶת יָמֵי חֲנוּכָּה

הנרות הללו אָנוּ מְדַלִּיקִין, עַל הַנְּסִים וְעַל הַנִּפְלְאוֹת, וְעַל הַמְּלַחְמוֹת, שְׁעָשִׂיתָ לְאַבּוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמֶן הַזֶּה, עַל יְדֵי כַּהֲנֵי הַקְּדוֹשִׁים וְכָל מַצּוֹת שְׁמוֹנֶת יָמֵי חֲנוּכָּה.

* בנוסחאות ישנות שבנוסח על הנסים גרסו ועל 'המלחמות', וכן הוא בסידור רב עמרם, וברוקח. אבל יש שחלקו על זה שלא לאומרו, וכתבו לומר במקום זה ועל 'הנחמות'. ומנהגינו לומר שתי הנוסחאות. ועיין בזה בבני יששכר (ססל ד, ז) וז"ל: ועל המלחמות. נוסח אחר, הנחמות. רבים מהאחרונים כתבו שלא יאמרו ועל המלחמות, וטעמם דאפילו חרב של שלום לא טוב, כמו שהבטיח השי"ת בתורתו (בחקותי כו, ו) וְחָרֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם, [ודרשו דאמרא] (תענית כב:) אפילו חרב של שלום. ונראה לי דאי משום הא לא איריא, דהכוונה הוא הודאה על מלחמות השם יתברך שנלחם בעדנו דרך מלחמה, בכדי להודיע חיבת אב לבנים על דרך שכתבנו בפסוק כי הו"ה נִלָּחֵם לָהֶם בְּמִצְרַיִם (בשלח יד, כה) וכו' דהשם יתברך נהג עמם בדרך מלחמות בשר ודם שצריך לעשות בתחבולות מלחמה כדי להתגבר על שונאו, וכו', ואם כן לפי"ז גם בכאן אנחנו מודים על המלחמות אשר השם יתברך נלחם עִם הַיּוֹנִים בשביל ישראל דרך מלחמה (עיין ביוסיפון), וכל זה לחיבת ישראל. [ויע' שם (אדרה ט, ט)].

וזהו הליקוטי מהרי"ח (ח"ג, מנהגי חנוכה): ועל הנחמות ועל המלחמות. עיין באליה רבה (תרפב, א) שנוסחת האבודרהם "ועל הנחמות" במקום "ועל המלחמות" וכו'. ועיין בסידור היעב"ץ (בית קדוש הקדשים, בית י) שטעם זה נוסחת הרז"ה (ר' זלמן הענא, בסידור שערי תפילה) 'על המלחמות בלא וא"ו, ופירושו שנודה על התשועות שנעשו על המלחמות, אך דעת היעב"ץ לאמרו בוא"ו, ופירושו שנודה לך על המלחמות שעשית בשביל אבותינו, כמו ה' יִלָּחֶם לָכֶם (בשלח יד, יד) עי"ש. וכן הוא במחזור ויטרי (חנוכה, אות א) 'ועל המלחמות בוא"ו. והנה נוסח סידורי דין "ועל הנחמות ועל המלחמות" הוא מורכב מהשני הנוסחאות הנ"ל.

² כמבואר בגמרא תענית (דף כב:) תנו רבנן, חָרֵב שֶׁאֵמְרוּ [שגוררין עליו תענית], אינו צריך לומר חָרֵב שאינו של שלום, אלא אפילו חָרֵב של שלום וכו'. וְחָרֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם (בחקותי כו, ו), מאי חרב, אילימא חרב שאינה של שלום, והכתיב (שם) וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצְךָ, אלא אפילו של שלום.

ג) די קשיא איז דאָך [ידוע, למה מזכיר שהיה הנס] על ידי כְּהִנִּיף הַקְדוּשִׁים, וואָס איז אַ נפקא מינה דורך וועמען.

ד) און דערנאָך דער קישור [הדברים], על ידי כְּהִנִּיף הַקְדוּשִׁים, וְכָל מִצּוֹת שְׁמוֹנֶת יְמֵי חֲנוּכָּה, וואָס איז דער קישור.

ה

קושיות ודקדוקים בנוסח על חֲנֻכָּה

בִּימֵי מִתְתִּיחֻוּ בֶּן יוֹחָנָן כְּהֵן גָּדוֹל חֲשֹׁמוֹנָאִי וּבָנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יוֹן הַרְשָׁעָה [עמך ישראל] לְהַשְׁכִּיחֵם תּוֹרָתָהּ וּלְהַעֲבִירָם מִחֻקֵּי רִצּוֹנָהּ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בַּעֲת צָרָתָם, רַבְתָּ אֶת רִיבָם, דִּנְתָּ אֶת דִּינָם, נִקְמַתְךָ אֶת נַקְמָתָם. מִסֵּרְתָּ גְבוּרִים בְּיַד חֲלָשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד מַעֲטִים, וּטְמָאִים בְּיַד טְהוּרִים, וְרָשָׁעִים [בְּיַד צַדִּיקִים].

ו

קושיא ה

מהו הרבנות במה שנמסר טמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, והלא אין זה דבר המנוגד לדרך הטבע (ה' [אין ידוע] די קשיא וואָס מ'פרעגט, ער גייט דאָך דאָ דערציילן דעם נס, מ'לויבט השם יתברך, [אין] מילא רעכט [דער] גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, איז אַ נס, וואָרן געוויינטליך איז פארקערט, [שנופלן] חלשים ביד גבורים. [אבער] פארוואָס זאָגט ער עפעס טמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, דאָס קער דען צום נס? דאָרף דען זיין חלילה דער דרך הטבע פארקערט חלילה, אָז ער זאָגט עפעס דאָס גאנצע ענין. דאָרפן זיך דען מתגבר זיין חלילה טמאים אויף טהורים? וואָס איז דאָס נס [בוה].

[ובשלמא] דאָס איז אַ נס, דאָס קער צום נס אָז ס'איז געווען [גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים], אָבער וואָס זאָגט ער דאָ עפעס צי [דעם] טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים.

ז

קושיא ו

מהו הצורך להזכיר ולק' עשית שם גדול וקדוש בעולמך, והלא מובן מאיליו דכשנעשה נס לצדיקים מתרומם הכבוד שמים ולק' עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה.

ו) נו אודאי, [אז] דער אייבירשטער העלפט אידן [און] ס'געשעט נסים, איז אַ כבוד שמים. וואָס דאָרף ער מיר [דאָס] דערציילן [אז] "ולק' עשית שם גדול וקדוש".

ח

קושיא ז

וכן מה שמוזכר ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה, הלא מובן זה מאיליו ממה שכבר סיפרו פרטי ענין הנס (ז) [וכן מיתור מה שאומר] ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה, [כי הלא] אודאי איז עס געווען אַ גרויסע ישועה.

נו אַז ס'טוט זיך אַזא זאך, אַז מ'שטייט אויף אויף אידן לְהַשְׁכִּיחֵם תּוֹרָתָהּ, און דער בורא כל עולמים העלפט רַבְתָּ אֶת רִיבָם דִּנְתָּ אֶת דִּינָם, [אין אודאי] ווערט אַ גרויסע ישועה. וואָס דאָרף מען דאָס צו דערציילן, נו אודאי איז עס אַ ישועה.

מ'דארף דאך נאָר דערציילן דאָס 'ענין', דעמאָלטס ווייסט מען שוין אַז דאָס איז געווען [תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפְרָקָן, אפילו] ווען ער זאָגט נישט. וואָס דאָרף מען דערציילן ס'איז געשען א יְשׁוּעָה, אָבער ער זאָגט דאָך אַרויס בפרטיות 'וואָס' ס'איז געשען, און וואָס מ'האָט געטון [וְאַחֲרַי כֵּן בָּאוּ בְּנֵיךָ וכו'], וואָס דערציילט ער [נאָך] אַז [עֲשִׂיתָ] תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה.

ט

קושיא ח

מהו הכוונה באומרו כְּהִיּוֹם הַזֶּה

(ח) און וואָס איז דער כְּהִיּוֹם הַזֶּה.

י

קושיא ט

למה בנוסח ההודאה של חנוכה, שהוא סיפור הנס ושבח הקב"ה, מזכירין גם מה שעשו ישראל אחר כך. מה שלא מצינו כן בנוסח ההודאה של פורים

וְאַחֲרַי כֵּן בָּאוּ בְּנֵיךָ לְדַבֵּר בֵּיתְךָ, וּפָנּוּ אֶת הַיְכָלְךָ.

(ט) מ'האָב מיר שוין געשמעסט³ [בענין מה שהקשו, דהלא] ס'איז דאָך [דער סדר אַז] אייביג דערציילט מען [הנפלאות שעשה הקב"ה, אייביג] דאָרף מען דערציילן דעם נס וואָס "השם יתברך" האָט געטון. [אָבער] וואָס "אידן" האָבן געטון, דעם קער דאָך נישט צום סיפור הנס, מ'זאָל דערציילן אַז אידן האָבן געטון. מ'האָלט דאָך נישט דאָ ביים דערציילן 'שבח ישראל', מ'גייט דאָך דערציילן דעם שבח פון 'הקדוש ברוך הוא'.

והראיה טאָקע ביי פורים גאָר (בנוסח על הנסים) שטייט נישט [מה שעשו ישראל אחר כך], ס'שטייט נאָר וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנֵיו עַל הָעֵץ, און 'פארטיג', מער שטייט נישט גאָרנישט. ס'שטייט נישט אַז אידן זענען דערנאָך צוזאָמגעקומען און מ'האָט געמאַכט אַ פורים. [וּשְׁמַע הַטֵּעַם מוֹכֵן, כִּין] מ'גייט דאָך נישט דערציילן וואָס 'אידן' האָבן געטון, מ'דערציילט דאָך נאָר וואָס 'הקדוש ברוך הוא' האָט געטון.

יא

קושיות ודקרוקים בגמרא דחנוכה

קושיא י

להבין הקישור בסמיכות הב' מימרות דרבי תנחום. הדין דנר חנוכה למעלה מעשרים אמה פסולה, והדרשה בפסוק אין בו מים, אבל נחשים ועקרבים יש בו

(י) ס'איז יודע וואָס מ'פרעגט [אויף] די צוויי רבֵּי תַנְחוּם'ס. רבֵּי תַנְחוּם זאָגט (שבת כא: כב.), נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי⁴.

ואמר רבֵּי תַנְחוּם, מאי דכתיב (וישב לו, כד) וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מִים, [ממשמע שנאמר וְהַבּוֹר רַק אֵין יודע שאין בו מים, אלא מה תלמוד לומר אין בו מים], מִים אֵין בּוֹ, אַבְל נַחְשִׁים וְעַקְרָבִים יֵשׁ בּוֹ.

[ודקדקו דלכאורה] וואָס איז דאָס 'סְמִיכוּת' [של אלו השתי מימרות זה לזה]⁵.

³ בליל שב"ק וישב שהוא ליל א' דחנוכה תשי"ג (נרדס בחייושי תורה לר"ש אבערלאנדער ז"ל, ושם נזכר קושיא זו בשם הישמש משה פרשת וישב) וכן בליל ג' דחנוכה תשי"ג (ישנו על ריקארדינג, ונרדס בדברי יואל לחנוכה, אות מו).

ולהלן באות יג ממשמע מלשון רבינו, כי הזכיר [או רצה להזכיר] קושיא זו גם במוצ"ש וישב (שהוא ליל ב' דחנוכה) במסיבה להחזקת הישיבה, אלא דשם לא סיים הענין, והשלים לסיים זה בכאן.

⁴ פירש רש"י: פסולה. דלא שלטא בה עינא למעלה מעשרים אמה, וליכא פרסומי ניסא: כסוכה וכמבוי. דתנן בהו בהדיא בעירובין (ב) ומסכת סוכה (ב) דפסילי. [ודברי הגמרא שם מובא להלן בהערה נא].

יב

קושיא יא - מתוך הדרוש

למה קבעום ועשאוּם ימים טוב רק "לשנה אחרת", ולא מיד באותה שנה שנעשה הגם

[עוד שם בגמרא: מאי חנוכה, רתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספר בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יווניו להיכל, טמאו כל השמינים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו גם והדליקו ממנו שמונה ימים, "לשנה אחרת" קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה.

(יא) ודקדקו המפרשים למה קבעו היום טוב רק בשנה האחרת, ולא קבעו מיד באותה שנה כשנעשה להם גם].
(התירוץ בדברי רבינו, באות לה)

יג

הקדמה ליישוב הקושיות בעניני חנוכה

מדרוש שאמרתי לפרשת וישב

קען מען זאָגן [בישוב קושיא ט, בהקדם וואָס] איך האָב געזאָגט דעם שפייס-צור-נאַכטס¹, און איך האָב נישט אויסגעפירט [לבאר התיורין] אויף די קשיא פאַרוואָס דאָ [ביי חנוכה] זאָגט מען וואָס איך האָב געזאָגט, און ביי פורים שטייט נישט וואָס מ'האָט געטון דערנאָכדעם.

איך האָב דאָרט אינזין געהאָט בתוך הדברים ווען כ'האָב געזאָגט דעם ענין, [לייבב גם קושיא זו, ולא סיימתי לבארן].

יד

במדרש: וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב, [אמר] לא שָׁלַחְתִּי מַעֲשֹׂה, וְלֹא שָׁקַמְתִּי מַלְכוּת, וְלֹא נָחַתִּי מַדִּינָה, וַיָּבֹא רוּחוֹ, בא עלי רגזו של יוסף
איך האָב געזאָגט 'באריכות' דעם שפייס-צור-נאַכטס, [און] כ'וועל נאָכזאָגן [היצט]
'בקיצור' וואָס איך ברויך האָבן צו 'דעם' ענין [לייבב בזה את הקושיות דלעיל].

¹ וועיין בדברי יואל לחנוכה (אות ד, קושיא ג) בשם החיד"א.

¹ במוצאי שבת וישב, ליל ב' דחנוכה תשי"ג, התקיימה המסיבה להחזקת הישיבה. וחלק מדברי רבינו שם נדפס בחידושי תורה למסיבות (פרשת וישב).

¹ כן היה מקנים בדורות שלפנינו את ליל "מוצאי שבת" בלשון אידיש.

וועיין מה שכתב בזה בספר אבקת רוכל (להגה"ק רבי הלל מקאלאמיע, חלק א כלל ג, פרט יא) וז"ל: במוצאי שבת קודש אומרים "שפעט צו נאכט", ולא ידקדק לעשות הבדלה מיד כשנראים שלשה כוכבים, אלא ימתין ויאמר זמן מה יותר. אלא שהלשון נשתבש אצל המון לומר "שפעט נאכט", ולשון זה אין לו שום הבנה, עכ"ל. אולם מסתבר לומר שזה נובע מן הלשון "שבת צו נאכט", וכעין שאנו קורין ליל שבת בלשון "פרייטאג צו נאכטס", כן היו קורין ליל מוצאי שבת בלשון "שבת צו נאכטס". אלא דבמשך הדורות נשתנה המבטא ללשון "שפייס" צו נאכטס.

וכן כתב בספה"ק זרע קודש (פרשת בראשית) וזל"ק: ולכן יום הששי נקרא 'ערב' שבת, גם כן לשון תערוכות, כי ביום הששי מתערב שם קדושת שבת הבא, כי ערב שבת הוא הממוצע בין השבת והחול, ובו מתערבים ומתמצעים. ולכן קורין בקידוש יום הששי - ויכולו השמים ביחד, הגם שיוכל אלקים ביום 'השביעי' מלאכתו כו', כי באמת יום הששי הוא מחבר את יום השבת לחול. ולרמז זה אנו קורין את ליל שבת על יום הששי, שקורין בלשון אשכנז "פרייטאג צו נאכטס", וכן להיפוך ביציאת שבת, אנו קורין את ליל מוצאי שבת השייך ליום א' - על שבת, בלשון אשכנז "שבת צו נאכטס". ולכאורה היה מהראוי להיות להיפוך, לקרות את ליל כניסת שבת על שם שבת, וליל יציאת שבת על שם החול, כי הלילה הולכת אחר יום שלאחריו. רק כי מורה כנ"ל על קדושת שבת שמתערב בחול, ולכן גם ליל מוצאי שבת קורין על שם שבת, שקדושת שבת משפיע לימי החול.

איך האָב 'אין שפיץ' נאָכגעזאָגט בתוך הדברים [לפרש דברי המדרש (בראשית רבה פד, ג) על הפסוק וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב, אַז יַעֲקֹב אָבִינוּ הָאֵת גַּעְזָאָגַט לֹא שְׁלוֹתִי וְלֹא שְׁקֻטִי וְלֹא נַחְתִּי וַיָּבֹא רוֹגֵז (איוב ג, כו), לֹא שְׁלוֹתִי מַעֲשֹׂי, וְלֹא שְׁקֻטִי מַלְכָּן, וְלֹא נַחְתִּי מְדִינָה, וַיָּבֹא רוֹגֵז, זֶה רוֹגֵזוֹ שֶׁל יוֹסֵף.

טו

קושיא א - בפרשת וישב

ולאורה קשה דמכיון שכבר יצא אז מן צרת עֲשׂוֹ וּלְבָן ודינה, למה הזכירם עוד בלשון של צרה. ואדרבה היה לו לומר לשון הוראה שכבר ניצול מכל זה

האָב איך געזאָגט.

[דלכאורה קשה] וואָס ער האָט עפּעס [זיך מתרעם געווען], וואָס דאָרף ער דערציילן דעם וואָס ס'איז געווען [בְּעֵבֶר], דער עיקר איז דאָךְ די ישועה וואָס מ'האָט [בְּהִנָּה]. דעם וואָס ס'איז געווען און דער בורא כל עולמים האָט שוין געהאַלפֿן, מ'איז שוין ניצול געוואָרן פֿון זיי, נו מילא, [איז] אדרבה דאָרף מען געבן אַ שְׂבַח פֿאַר הַשֵּׁם יִתְבָּר, [וּלֹא לְסֵפֶר הַצְּרוֹת, אלא] אדרבה [לְסֵפֶר הַיְשׁוּעָה], אַז דו האָסט מיך 'מציל' געווען פֿון עֲשׂוֹן און דו האָסט מיך 'מציל' געווען פֿון [לָכֵן, ומצרת דִּינָה ויוסף].

טז

אַזוי איז דאָךְ דער דָּרָךְ [הנכון, כי] אַז אַינעם געשעט אַ צָרָה און ער ווערט ניצול, לויבט מען דעם אייברשטן [ומשבחים ואומרים] דו האָסט מיך 'מציל' געווען. מ'לויבט אויף דער יְשׁוּעָה, און מ'האָפֿט אויף ווייטער, דער אייברשטער זאָל אונז ווייטער מציל זיין פֿון די צרות.

יז

[ואם כן קשה] פֿאַרוואָס דאָרף ער דערציילן אַז איך האָב נישט געהאַט קיין מְנוּחָה און כ'האָב נישט געהאַט [שְׁלוֹה וְהַשְׁקֵט], דו האָסט דאָךְ שוין [היצט] מְנוּחָה, און מ'איז דִּהְיָה הָיָה. ס'איז דאָךְ נישט דער דָּרָךְ אַזוי אַז מ'זאָל דערציילן^ט, און פֿונקט פֿאַרקערט ווען מ'איז שוין געהאַלפֿן געוואָרן זאָל מען גאָר מתרעם זיין און זאָגן [פֿאַר] הקדוש ברוך הוא "איך האָב נישט געהאַט קיין מְנוּחָה". [והלא] דו האָסט דאָךְ שוין [לבסוף] געהאַט מְנוּחָה.

יח

קושיא ב - בפרשת וישב

למה בצרת יוסף שינה להזכיר לשון "ויבא" השיך גם בענין טוב, ואינו מורה על ענין של צרה דייקא

און וואָס איז דער וַיָּבֹא [רוגז], דאָרט זאָגט ער גאָרנישט קיין [לשון של] 'צָרָה'. דער [לשון "וַיָּבֹא"] קען טייטש זיין אַ גוטע זאָךְ אויכעט, דאָרט [ביי גוטע זאָכן] שטייט דאָךְ אויך "וַיָּבֹא".

^ח פירוש: קוטב ותמצית הדברים.

^ט ועיין בריש הקדמת ויואל משה (ד"ה והנה) בשם החוות דעת בהקדמת פירושו למגילת איכה.

יט

קושיא ג - בפרשת וישב

ברש"י וישב: ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשין לישב בשלוה אומר הקב"ה וכו'. וקשה דאם צדיקים מבקשין שלוה, למה לא ימלא הקב"ה בקשתם שיהיה להם שלוה

און וואָס איז דער ביקש יעקב לישב בשלוה [צריך גם כן ביאור].

[דברש"י (לז, ב) מביא דברי המדרש בפסוק וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב, ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקב"ה לא דייק לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה.

וקשה לכאורה שהרי יעקב אבינו ודאי לא ביקש שלוה בשביל תענוגי עולם הזה, אלא מסתמא היה צריך שלוה בשביל עבודת ה' ברוך הוא, ואם כן הלא הקב"ה רצון וַיֵּרָא וַיַּעֲשֶׂה (תהלים קמה, יט) ולמה ימנע ממנו השלוה. (מחידושי תורה למסיבות, וישב תשי"ג).]

כ

הקדמה לישוב הקושיות בפרשת וישב

בביאור ענין מעשה איוב

איך וועל דאָ זאָגן 'בקיצור', איך וועל נישט זאָגן דאָס 'אריכות' [ממה שאמרתי במוצאי שבת], נאָר וואָס ס'קער 'דאָ' צום ענין.

כא

באיוב כתיב: וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן הִנֵּה כָּל־אֲדָתְךָ בְּיָדִי, אֲךָ אֶת נַפְשִׁי שְׁמֹר. ואמרו בגמרא גדול צערו של שטן מצערו של איוב, מִשָּׁל אומרים לעבד שבוור את החבית ושְׁמֹר את יְיָהּ

איך האָב געזאָגט:

ס'שטייט ביי איוב'ן, - איך האָב עס שוין אַסאַך מאַל געזאָגט^א, - דער בורא כל עולמים האָט אים איבערגעגעבן פאַרן שטן, און האָט אים געזאָגט [להשטן] רק אַת נַפְשִׁי שְׁמֹר, זאָלסט אים אָפהיטן דאָס נַפְשִׁי.

זאָגט די גמרא (כבא בתרא טז, טז), גדול צערו של שטן^ב מצערו של איוב, מִשָּׁל אומרים [לעבד] שְׁבוֹר את החבית ושְׁמֹר את יְיָהּ. ער האָט גרויס צער געהאַט דער שטן, [אז] מ'האָט אים געגעבן אַן 'אויפגאַבע' ער זאָל אים אָפהיטן דאָס נַפְשִׁי.

כב

קושיא בענין מעשה איוב

למה נמסר שמירת נפש הצדיק איוב ביד השטן, ולא ביד הקב"ה אשר בידו נפש כל חי

נו איז מיר 'אייביג קשה געווען'.

מילא 'צרות' אַנצוטיילן, דאָס קער צום שטן, [אבל הקב"ה, הלא] מאַתו לא תַּצֵּא הָרָעוֹת (איכה ג, לח), הקדוש ברוך הוא טוט דאָס נישט אַליין, נאָר דער שטן. אָבער אָפהיטן דאָס נַפְשִׁי פון אַ צַדִּיק, דאָס קער צום שטן? ס'איז דאָך 'הקדוש

^א בספר איוב (ב, ג-ד): וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן, הֲשֵׁמֶת לְבָדְךָ אֶל עַבְדִּי אִיּוֹב, כִּי אֵין כְּמֹהוּ בְּאֶרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר וְיָרָא אֱלֹקִים וְסָר מִרָע, וְעָדְנוּ מִחֲזִיק בְּתַמָּתוֹ, וְתַסִּיתִנִּי בּוֹ לְבַלְעוֹ חֲנָם. וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת ה' וַיֹּאמֶר, עוֹר בְּעֹר, עוֹר וְכָל אֲשֶׁר לֹאִישׁ יִתֵּן בְּעֹר נַפְשׁוֹ. אוֹלָם שָׁלַח נָא יָדְךָ וְגָע אֶל עֲצָמוֹ וְאֶל בְּשָׁרוֹ, אִם לֹא אֶל פָּנֶיךָ יִבְרָכְךָ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן, הִנֵּה כָּל־דָּבָר, אֲךָ אֶת נַפְשִׁי שְׁמֹר.

^ב ועיין בהדרוש הנזכר במוצ"ש וישב תשי"ג (נדרס בחידושי תורה למסיבות) דמזכיר שכבר אמר כן בירושלים בקיץ תשי"ט, וגם בשבוע שלפניו בסעודת הודאה כ"א כסלו תשי"ג (אור ליום ג' וישב). ועיין ענין זה בהקדמת על הגאולה ועל התמורה (והובא לשונו להלן), ובס"ג אחרי קדושים תשכ"א, ועוד.

^ג שהזקק לשמור את נפש איוב שלא תצא (רש"י).

ברוך הוא' אֲשֶׁר בִּידוֹ נִפְשׁ כָּל חַי (איוב יב, י), אָבֵעֲר דַּעַם 'שטן' הָאָט מַעַן גַּעֲדָאָרְפֵט אָנְזֶאָגֶן אֶת נִפְשׁוֹ שְׁמֵר? דַּעַר 'בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים' הָאָט אִים גַּעֲקֵעֲנֵט [לאיוב] אָפֵהִיטֵן דָּאָס נִפְשׁ, א נִפְשׁ צִדִּיק.
גַּעֲנוֹג אַז עַר [השטן] הָאָט אִים אַזוי 'אָפֵגַעֲטֵן' [ביסורים].

כג

ובפרט לפי מה שאמרו דהשארית איוב בחיים היה מעשה נסים,
שלא בדרך הטבע, וא"כ מה להשטן שייכות עם נסים

ס'איז דאָך געווען מַעֲשֵׂה נִסִּים [מה שנשאר איוב בחיים], זאָגט דאָך די גמרא (חולין

מג.)

[שהרי] די גמרא פֿרעגט דאָך³² [מהפסוק] יִפְלַח כְּלִיּוֹתִי (שם טז, יג). זאָגט די גמרא [אין מזכירין] מַעֲשֵׂה נִסִּים [להביא ראיה מהן].

נו אַז ס'איז געווען מַעֲשֵׂה נִסִּים, [אם כן הלא] "נִסִּים" הָאָט דַּעַר 'בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים' גַּעֲטֵן, וואָס דאַרף מַעַן הייסן דַּעַם 'שטן' טון די נִסִּים. אַזעלעכע נִסִּים [לשמור נפש צדיק] דאַרף מַעַן דַּעַם 'שטן' הייסן טון? [והלא] דַּעַר 'בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים' הָאָט גַּעֲקֵאָנֵט טון די נִסִּים³³.

כד

ישוב הקושיא בענין מעשה איוב (באופן ראשון)

איוב היה צדיק גדול, ואלמלי לא הוציא בשפתיו דיבורים נגד האמונה, היו אומרים "אלקי איוב" כמו שאומרים "אלקי אברהם יצחק ויעקב". רק ע"י שדיבר דיבורים כאלו אבד מדרגתו, ונשרד מן "העולם הבא", אף שבשעולם הזה חזר לגדולתו ועושרו ונחברך עוד יותר מקודם

האָב איך דאָס מסביר געווען.

וואָרן לעולם זעט מַעַן דאָך³⁴, אַז אין אָמֵת'ן איז איוב געווען זייער גרויס. [ואמר

³² בגמרא חולין (מג.): דתניא ניקבה הקיבה, ניקבו הדקים, טריפה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף ניקבה המרה. אמר רבי יצחק בר' יוסף אמר רבי יוחנן, הלכה כר' יוסי בר' יהודה. ואמר רבי יצחק בר' יוסף אמר רבי יוחנן, מאי אהדרו ליה חבריה לר' יוסי בר' יהודה, יִשְׁפָּךְ לְאָרֶץ מִרְתִּי (איוב טז, יג) ועדיין איוב קיים. אמר להם אין מזכירין מעשה נסים [פירש"י: להביא ראיה מהן], דאי לא תימא הכי יִפְלַח כְּלִיּוֹתִי וְלֹא יִחְמֹל (שם), מי קא חיי, אלא ניסא שאני, דכתיב רק אֶת נִפְשׁוֹ שְׁמֵר (שם ב, ו), הכא נמי ניסא שאני.

³³ וז"ל רבינו בכתיב"ק בהקדמת על הגאולה ועה"ת (אות גא-גב במהדורת לשון"ק) בקושייתו: 'ומעולם נתקשיתי' בזה, למה היה צורך להזהיר את השטן לשמור נפשו. בשלמא הצער שעשה לו, זה ודאי שייך להשטן, כי מאתו ית"ש לא תצא הָרְעוּת. אבל שמירת הנפש, הנה בידו ית"ש נִפְשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר אִישׁ, ואם רצה הקב"ה לשמור את נפש איוב, למה היה צורך לשמירת השטן.

הן אמת שאפשר לומר שכיון שהשטן הוא הממית, לכן הוזהר שלא להמיתו, אבל מלשון 'שְׁמֵר' משמע שלא על הצמחיה בלבד שלא להמיתו הוזהר, אלא שהזקיקן גם לשמור. וכן מוכרח במה שאמרנו גדול צערו של שטן מצערו של איוב, דאם לא הוזהר אלא שלא להמיתו, אינו בזה אלא שב ואל תעשה, ולמה גדול בזה צערו כל כך יותר מיסורי איוב. וכן הוא לשון רש"י ז"ל שהזקק לשמור. וכן מבואר בגמרא חולין (מג.) דמה דנשאר איוב בחיים היה מעשה נסים, ולמה הוזקק השטן לעשות נסים.

ודברי המהרש"א ז"ל בזה הם לפלא בעיני, שכתב על ענין המשל של שבירת החבית, דכמו שיש להַעֲבֹד צַעַר בשבירת החבית מבחוץ, לצמצם שלא יביא להשכירה עד החלל, כדי שיהא היין שמור בתוכה, כך השטן היה לו צַעַר להצמצם, והכה את איוב מכות שלא באו עד חלל הגוף רק מבחוץ, בַּשְּׁחִין רַע מִכָּף רָגְלוֹ וגו' (איוב ב, ז), כי מכות החלל מסוכנות פן תצא נפשו, עכ"ל. וזה פלא, דלפי דבריו לא היה באיוב שום מכה של חלל, ולא מכה שיש בו סכנה, והרי מבואר בגמרא חולין שאמר יִשְׁפָּךְ לְאָרֶץ מִרְתִּי יִפְלַח כְּלִיּוֹתִי, ופריך מי חיי, אלא ניסא שאני, דכתיב רק אֶת נִפְשׁוֹ שְׁמֵר, ואמרו שם עליו 'אין מזכירין מעשה נסים'. והרי לך בפירוש שהיה בו מכה של חלל שאי אפשר לחיות עוד, ואין בזה שום תירוץ אלא שהיה נסים. וצריך להבין הענין.

³⁴ באיוב שם: כִּי אֵין קִמְהוּ בְּאָרֶץ, אִישׁ הֵם וְיִשְׂרָאֵל אֱלֹקִים וְסָר מֵרָע. ואמרנו בגמרא (בבא בתרא טו:) גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב (וירא כב, יב) כִּי עֲתָה יִדְעָתִי כִּי "יְרָא אֱלֹקִים" אֵתָּה, ובאיוב כתיב אִישׁ "הֵם וְיִשְׂרָאֵל אֱלֹקִים וְסָר מֵרָע".

במדרש^{טו} מ'העט גיווען געזאגט [כמו שאומרים עתה] אַלְקִי אַבְרָהָם [יִצְחָק וְיַעֲקֹב], מ'העט גיווען געזאגט [אויך] אַלְקִי אִיב העט מען גיווען געזאגט. נאָר ווייל ער האָט דעמאָלט 'גערעדט אזוי' אַקעגן דער 'אַמונָה', [לכן נאבד ממנו מדריגה זו].
הגם אין אדם נתפס על צערו^{טז}, און מ'האָט אים נישט דערויף מעניש געווען. איבערהויפט אויף 'דעם' עולם איז ער דאָך צוריקגעקומען [לגדולתו ועשרו] נאָך מער^{טז} ער ווי ער איז געווען פריער^{טז}. שטייט אָבער^{טז} [אַז] אויף 'יענעם' עולם איז ער שוין נישט געווען 'דער' [זעלבער]. ס'איז דאָ דיעות^{טז} אַז ער איז נטרד געוואָרן פונעם עולם הבא, ער איז נאָר צוריקגעקומען בעולם הזה.
[על כל פנים] בעולם הבא האָט ער דאָס געשפּירט.
הגם ס'איז אים נישט געקומען קיין עונש. ס'איז אָבער 'דאָך' אַ פּגם, ער האָט שוין נישט געקענט זיין בעולם הבא.

כה

ונמצא דמה שנשאר בחיים היה באמת רעה גדולה אליו, כי עי"ז נחלף לו עולם עומד בעולם עובר. כי אילו היה מת בתחלת יסוריו לא היה אובר מדרגתו הגדולה, והיה בא לחיי עולם הבא, אבל עתה ע"י הנסים שנעשו לו להשאר בחיים בתוך גודל יסוריו ובא לידי דיבורים כאלו, נטרד מן עולם הבא

קומט דאָך אויס, מיט דעם וואָס ער איז געבליבן לעבן [ונשמר נפשו שלא תצא מן היסורים], האָט מען אים מַחְלִיף געוועזן אַן עוֹלָם עוֹמֵד פֶּאָר אַן עוֹלָם עוֹבֵר^{טז}.
וואָרן למשל ווען ער העט נישט גיווען אויסגעהאַלטן פון תַּחֲלַת אָן [והיה מת מיד בתחלת יסוריו], העט ער דאָך נישט גיווען געקומען צו 'די' דיבורים. [שהרי דיבורים אלו] דעס איז שוין געוועזן 'דערנאָך' ווען ער האָט אים אָנגעטון די אַלע צרות, האָט ער

^{טו} בפסיקתא רבתי (פרשה מז): אשרי אדם שנגעו בו ייסורים וכבש כעסו ולא קרא תגר אחר מדת הדין. אלא כיון שבאו ייסורים על איוב, אילו כבש כעסו ולא קרא תגר אחר מדת הדין, למידה גדולה ומשובחת היה בא. אמר רבי חנינא בר פפא, אילו לא קרא תגר, כשם שאומרים עכשיו בתפילה אַלְקִי אַבְרָהָם אַלְקִי יִצְחָק וְאֶלְקִי יַעֲקֹב, כן היו אומרים וְאֶלְקִי אִיב. שעצה נטל הקב"ה לעיני קדושים של מעלן, אמר להן איוב עבדי זה ארבע מדות גדולות יש בו, איש תם וישר וירא אֱלֹקִים וְסָר מֵרָע (איוב א, א), יגיעו אותו כל אלו הייסורים, אם עומד בהם ולא קורא תגר, מייחל אני שמי עליו כשם שייחלתי על האבות. לא עשה, אלא כיון שהגיעו אותו ייסורים התחיל מבעט ואומר (שם כג, ב) מִי יִתֵּן יָדַי וְאֶמְצָאוּ, מיד אמר לו הקב"ה, הא איוב החשכת עצה שנטלתי למעלן. וַיֵּצֵן ה' אֶת אִיב (שם לח, א), ומזה אמר לו, מִי זֶה מִחְשִׁיף עֶצָה בְּמִלִּין בְּלִי דַעַת (שם כ, ב), כמה החשכת את העצה במלים בל ידיעת, במילים שהוצאת מפיו וכו'.

^{טז} כמבואר בגמרא בבא בתרא (טז): איוב לא בִּדְעַת יְדָבָר וְדָבָריו לא בהשָׁפֵל (איוב לו, לה), אמר רבא מכאן שאין אדם נתפס בשעת צערו. ופירשו: שאין אדם נתפס להתחייב על שהוא מְדַבֵּר קשה מחמת צער ויסורין, דקאמר לא בִּדְעַת יְדָבָר, לא אמר 'בְּרָשָׁע' יְדָבָר, אלא 'לא בִּדְעַת'.

^{טז} כדכתיב בסוף ספר איוב (מב, י-יז): וְה' שָׁב אֶת שְׁבוֹת אִיב בְּהִתְפַּלְלוֹ בְּצַד רַעְיוֹ, וַיִּסַּף ה' אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִיב לְמִשְׁנֵהוּ וגו'. וְה' בִּרְךְ אֶת אַחֲרִית אִיב מֵרֵאשִׁיתוֹ וגו'. וַיְחִי אִיב אַחֲרֵי זֹאת מָאָה וָאַרְבָּעִים שָׁנָה, וַיִּרְאֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בְּנֵי בְנֵי אֲרֻכָּה דְרוֹת. וַיָּמָת אִיב קָדָן וַשְּׁבַע יָמִים.

^{טז} בגמרא בבא בתרא (טז): חסיד היה באומות העולם ואיוב שמו, ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו, הביא הקב"ה עליו יסורין, התחיל מחרף ומגדף, כפל לו הקב"ה שכרו בעולם הזה, כדי לטרדו מן העולם הבא.

^ז ועיין עוד בספר חסידים (סימן תרה).

^{כא} לשון המורגל בספרים, ובפרט בספרי יראה ומוסר.

ועיין בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ראשון, אות י): הַעֵינָה הָרֵאשׁוֹן הַחֲרֻטָּה. יְבִין לִבָּבוּ כִּי רַע וְמָר עֲזָבוּ אֶת ה' וכו' וַיֹּאמֶר בְּלִבָּבוּ מֶה עָשִׂיתִי, אֵיךְ לֹא הָיָה פֶּחַד אֱלֹקִים לִנְגֹד עֵינַי וכו', לא חֲמַלְתִּי עַל גּוֹפִי וְלֹא חָסָה עֵינִי עָלָיו מִשְׁחַתּוֹ מִפְּנֵי הַנָּתָר רָגַע אַחֲד וכו', ומה הוֹעִילָה בְּכָל קִנְיָנָהּ אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדוֹנֶיהָ, וַאֲיֵךְ הַחֲלָפְתִּי בְּעוֹלָם חוֹלָף, עוֹלָם עוֹמֵד לְעַד לְעוֹלָם וכו'. [והכוונה דעולם הבא הוא "עולם עומד" לעולמי עד, כי הם חיים נצחיים. ועולם הזה הוא "עולם עובר", דהם רק חיי שעה, וכצל עובר וחולף].

גערעדט די דיבורים, קעגן דער אַמונָה. [און] ער העט דאָך צו דעם נישט גיווען צוגעקומען, ווען מ'טוט נישט די נְסִים [לשמור את נפשן] העט ער צו אַזעלעכע דיבורים נישט גיווען צוגעקומען, [וממילא] העט ער גיווען געווען אַ "נְצִחִיּוֹת" [לעולם הבא], און ער העט גיווען געווען גרויס 'בעולם העליון', אויף 'אייביג'.
און 'אָזוי', ווייל ער איז געבליבן לעבן דעם שטיקל צייט, ער האָט טאַקע געהאַט הֶרְחָקָה [אחר כך בעולם הזה], אָבער דאָך, [הלא] ער איז נטרד געוואָרן אויף שפּעטער [לעולם הבא], איז דאָך דאָס נישט געווען קיין גוטע זאַך, איז דאָס נאָר געווען [אַ טובה] לשעה, [דרק] לשעה האָט מען אים מיט דעם אַ טובה געטון מיט דעם.

כו

ונסים כאלו המטרדים האדם מן חיי עולם הבא, אי אפשר שיבוא רק ע"י השטן, ולא מאת הקב"ה
אָבער אַזאַ מאָדע [נס], אַזעלעכע נְסִים וואָס ס'ברענגט נישט קיין 'תְּכִלִּית', דעם וואָס ס'טוט מְטַרֵּד זיין [מן העולם הבא], דעם קער צום 'שטן'.
אַזעלעכע נְסִים באַווייזט דער שטן, נישט השם יתברך.

כז

איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [להשטן] רַק אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר, [און] מיט דעם האָט ער געהאַט אַ שווערע אויפגאַבע - [וכהמשל] שבור את החבית ושמור את יינה - דער שטן.
אָבער דער שטן האָט עס געטון, 'ד'י' נְסִים האָט דער 'שטן' באַוויזן, נישט הקדוש ברוך הוא.²²

²² וז"ל רבינו בכתיב"ק בהקדמת על הגאולה ועה"ת (אות נג-סד במהדורת לשון"ק) בתירוצו: ונראין הדברים בענין זה, על פי מה שאמרו בגמרא בבא בתרא דף ט"ו, חסיד היה בעכו"ם ואיוב שמו, ולא בא לעולם אלא לקבל שכרו, הביא הקב"ה עליו יסורין, התחיל מחורף ומגדף, כפל לו הקב"ה שכרו בעולם הזה, כדי לטורדו מן העולם הבא. והנה מה שאמרו הביא "הקדוש ברוך הוא", אף שהשטן עשה זה, לא קשה. דכן מצינו כמה פעמים, דאף במה שעושה השטן, כיון שהוא שלוחו של הקב"ה ומסר בידו, נכתב בלשון זה. וכמו שמצינו גבי המרגלים, שאמר הקדוש ברוך הוא אני איני מצוה אותך (רש"י שלח יג, ב), ואף על פי כן כתיב אחר כך (שלה שם, ג) על פי ה', ופירש רש"י, ברשותו שלא עכב על ידו. דכיון שנעשה 'ברשות', נקרא על פי ה'.
אבל צריך להבין, כיון שחסיד גדול היה כל כך, עד שאמרו בגמרא שם גדול הנאמר באיוב ממה שנאמר באברהם וכו', [אם כן] האין הגיע עד ככה להיות נטרד מעולם הבא, ונהלא מצינו גם באומות העולם שיהיו לעולם הבא] וכמבואר בגמרא סנהדרין דף ק"ה ע"א, בלע"ם הוא דלא אָתִי לַעֲלֹמָא דְאָתִי, הא אחרניי [שאר גוים] אָתוּ, ופירש רש"י - כרבי יהושע דמתניתין, - דאילו נאמר (תהלים ט, יח) יְשׁוּבוּ רַשְׁעִים לְשֹׁאֵלָה "כָּכֹל הַגּוֹיִם" משמע כדקאמרת, השתא דכתיב (שם) "כָּל גּוֹיִם" שִׁכְחִי אֲלֵקִים, לא משמע אלא אותן השוכחים אלקים, כגון בלעם וְשִׁכְמוֹתוֹ, אבל אחרניי אתו, כדאמרנין בריש פירקין (סנהדרין א: א) וְהָעוֹלָם יִרְדּוּ וְיִרְסוּ צִנְאֵנְךָ וְכָנִי נִכְרְ אֶכְרִיכֶם (ישע"י סא, ה) [מירין לעולם הבא].

אבל הדברים מבוארים שם בגמרא [בבא בתרא], בשביל שהיה מחורף ומגדף. וכתב שם המהרש"א, שבתחלה הביא הקב"ה עליו היסורין למרק עונותיו בעולם הזה כדי לתת לו שכר טוב לעולם הבא, התחיל הוא מחורף ומגדף, על כן כפל לו הקב"ה שכרו, כדי לתת לו שכר מְשָׁלֵם בעולם הזה, לטורדו מעולם הבא, יעיי"ש.
אבל עדיין צריך להבין, שהרי אמרו שם בגמרא דף ט"ז [על הפסוק] (איוב לד, לה) אִיּוֹב לֹא בָדַעַת יְדָבָר, אמר רבא מכאן שאין אדם נתפס בשעת צערו. ופירש רש"י ז"ל שם, שאין אדם נתפס להתחייב על שהוא מדבר קשה מחמת צער יסורין, דקאמר 'לא בָדַעַת' יְדָבָר, ולא אמר 'בְּרָשָׁע' יְדָבָר. וברש"י ז"ל באיוב (עיי"ש מב, ו-ט) מאריך במה שאמר הקב"ה התנצלות על איוב שלא דָבַר אלא מחמת צער, וּמֵאֲשִׁים את חביריו במה שהם מצערים אותו בדברים אליו קשות. ואם כן כיון שלא נתחייב על זה, למה גרם לו כל כך לטורדו מן העולם הבא.
וביארו המפרשים מה שאמרו שלא נתחייב על אלה הדברים שדובר מחמת צער, הכונה שלא היה לו שום עונש על ככה, אבל על כל פנים הוקטן מעלתו על ידי דברי חירוף וגידוף, שנתחלף לו עולם עומד בעולם עובר, ונתנו לו שכרו משלם על כל מעשיו הטובים, אבל הכל בעולם הזה, לטורדו מעולם הבא. וזה מוכרח מדברי הגמרא שהבאתי, עם ביאור המהרש"א ז"ל.

כח

ישוב הקושיא בענין מעשה איוב (באופן שני)

כל זמן שאיוב היה חי היה זכותו מגין על הכנענים שלא יאבדו, ונמצא שהארכת חיי איוב היה מעכב כניסת ישראל לארץ נאך אַ טעם האָב איך געזאָגט [למה היה נס זה על ידי השטן דייקא].
ווייל ס'שטייט דאָך [שאמרו יהושע וכלב] [שלא יד, ט] סָר צֶלָם מֵעֲלֵיהֶם^{כז}, [דהוא תשובה על שאלת משה רבינו] הַיֵּש בָּהּ יַעַן אִם אֵין^{כח} [שם יג, כ]. [וזה קאי על איוב שמת באותו זמן].
[ונמצא] ווילאָנג אַיוב איז געווען [בחיים] האָבן אידן נישט געקאָנט קומען קיין ארץ ישראל.

[ואם כן במה שנתארך חיי איוב שלא תצא נפשו], האָט דאָך עס אויפגעאַלטן [גמר] גאולתן של ישראל [בכניסתם לארץ], ווילאָנג ער האָט געלעבט.

כט

וחיות כזה המערכת ישועתן וקדושתן של ישראל, זה בא רק ע"י השטן ולא מאת הקב"ה

נו אַזאַ חַיִּית וואָס 'האַלט אויף' די גאולה, דעס טוט דער 'שטן'. דעס טוט נישט השם יתברך.

איבערדעם האָט עס הקדוש ברוך הוא געזאָגט פאַר'ן 'שטן', וואָרן דאָס האָט שוין הקדוש ברוך הוא נישט געוואָלט טון.
איי ס'געשעט נָסִים [שלא תצא נפשו]? איז דאָס [א נס] פונעם 'שטן', [ולא מצד הקדושה מאת הקב"ה]. כי יש גם נסים כאלו הבאים מצד הסטרא אחרא.

ל

איבערדעם האָט דער שטן געטון 'די' נָסִים. [ווייל ס'איז געווען] אַ זאָך וואָס ס'טויג נישט, און וואָס ס'האַלט אויף^{כח} די קדושה פון אידן.

נמצא לפי זה, שאילו לא היו נעשים לו הנסים האלו, והיה מת 'בתחלה' כשבאו עליו היסורים, לא היה מחרף ומגדף, כמבואר בקרא בימי ההתחלה (איוב כ, י) בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב בִּשְׁפָתָיו, אלא אחר עבוד כמה ימים שהיה שרוי בצערו, התחיל לחרף ולגדף. וגם אפילו 'אחר כך' אילו היה מת בצרתו, לא היה אפשרות ליתן לו שכרו בעולם הזה, ואין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, ובפרט למעשים עצומים של חסיד גדול כאיוב, ובודאי היה בא לעולם הבא.

ונמצא דאלה הנסים שנעשו לו להצילו ממות לחיים, היה לו לרעה גדולה, להחליף לו עולם הנצחי בעולם עובר. ומעתה אין שום קושיא למה לא עשה הקב"ה בעצמו ובכבודו אלה הנסים לשמירת נפשו, כי נסים כאלו שמביאים לידי חירוף וגידוף, ולטרוד מעולם הבא, אין זה כבודו של הקב"ה לעשות בעצמו, אלא על ידי שליח. וכיון שבלאו הכי היה צורך להזהיר את השטן שלא ימיתו, לכן נמסר לו הכל. ועלול הוא למעשים כאלה.

ובזה מובן, דהלא לא מצינו בקרא שאמר הקדוש ברוך הוא להשטן באיזה אופן יכה את איוב, אלא אמר לו סתם הִנֵּנוּ בְיָדְךָ. ובזה מבואר, שנמסר בידו עשות בו כרצונו ולא נצטוו באיזה אופן יַעֲשֶׂהוּ, ולמה בחר להככותו באופן זה שיהיה זקוק להחיותו אך בדרך נס, שסבל גם הוא על ידי זה יותר מיסורי איוב, כמו שאמרו ז"ל גדול צערו של שטן משל איוב, ומה לו ולצרף הזאת, כיון שהכל בידו, למה הביא על עצמו צער גדול כזה. אלא שכך דרכו של השטן, 'שמוסר נפשו' להביא בני אדם לידי חירוף וגידוף, ושוב יצילו ממות לחיים לטורדן מן העולם הבא. וככה המה מעשיו, במסירת נפש ממש וכו'.

ואילו היה לנו מסירת נפש עבור השי"ת ותורתו הקדושה, אף חלק אחד מני אלף, מערך המסירת נפש שיש להשטן בפעולותיו, בודאי לא היינו נופלים ברשתו. אבל גם זה מפעולותיו העצומים, לירד לחדרי הלבבות ולכבות כח הקדושה באופנים נוראים, והשם ירחם.

^{כז} ופירש רש"י שם: סָר צֶלָם. מגינים וחוזקם. כשרים שבהם מתו, איוב שהיה מגין עליהם.

^{כח} ופירש רש"י שם: הַיֵּש בָּהּ יַעַן. אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו.
ובגמרא בבא בתרא (טו:): רבא אמר איוב בימי מרגלים היה, כתיב הכא (איוב א, א) אִישׁ הָיָה בְּכָרְךָ עֹנֵן אִיּוֹב שָׁמוֹ, וכתיב התם הַיֵּש בָּהּ יַעַן. מי דמי, הכא ערץ, התם יַעַן. הכי קאמר להו משה לישראל, יִשְׁנֻהוּ לאותו אדם ששנותיו ארוכות קָעֵץ [פירש"י: איוב שהאריך ימים רבים] ומגין על דורו קָעֵץ.
ועיין עוד בגמרא סוטה (לה.) וברש"י שם (ד"ה שכיב איוב).

לא

ישוב הקושיות בפרשת וישב

ישוב קושיא א - בפרשת וישב

גם לאחר הנסים שנעשו לו בהצלה מעשו ולבן, והצלת דינה, לא היה ליעקב אבינו מנוחה מפאת דאגתו דמי יודע שמה ח"ו לא היו נסים אלו מצד הקדושה

[היוצא לנו מזה, כי יש נסים כאלו שאינם באים מצד הקדושה מאת הקדוש ברוך הוא, רק מצד הסטרא אחרא ע"י השטן רח"ל].

מיט דעם האב איך געזאגט [לבאר המדרש בפרשת וישב].

[דהנה] יעקב אבינו האט דאך אייביג מורא געהאט ש'מא יגרום החטא'¹, ער האט דאך אייביג מורא געהאט [שמא] ער האט געזינדיגט.

נו, האט ער געהאט [טאקע] גרויסע נסים געהאט, ער איז ניצול געווארן פון עשוין און פון לבן'ן, ער איז אבער אלץ נישט געווען [נאך] בארואיגט, [כי מי יודע] 'ווער' האט מיר געטון די נסים. איך האב טאקע געהאט גרויסע נסים, איך בין ניצול געווארן פון עשו און לבן, [אבער] 'ווער' האט מיר געטון די נסים. ער איז נישט געווען 'בארואיגט'.

[וזהו שאמר] לא 'שלותי' [מעשו], איך בין נישט 'בארואיגט' געווען [עם הצלתי מעשו]. ולא 'שקטתי' [מלבן], איך בין ניצול געווארן פון לבן'ן, און איך בין אלץ [נאך] נישט 'בארואיגט' געווען, ולא 'נחתתי' [מדינה], נאך אלץ נישט געווען 'בארואיגט'.

לב

ישוב קושיא ב - בפרשת וישב

אבל אח"כ כשבא רוגזו של יוסף, והבין יעקב כי מזה יצמח כל ענין מתן תורה, ע"י שיוגדרו ישראל בעריות במצרים כשם שנגרד יוסף, אז נחה דעתו של יעקב, כי דבר שמביא לידי תכלית הקדושה כזה, בודאי הוא רק מוקב"ה ומצד הקדושה, ומה נתגלה לו דגם הנסים הקודמים היו כולם מצד הקדושה

נאך ויבא רוגז, - אזוי ווי כ'האב שוין דאס מסביר געווען דארטן [בהמסיבה במוצ"ש], - [ווען] ער האט געהערט [יעקב]¹² אז יוסף הצדיק איז געקומען קיין מצרים, [אז נחה דעתו, כי ראה שמזה יצמח] לשום לך ש'ארית בארץ ו'להחיות לך לפליטה גדולה [ויגש מה, ד].

אזוי ווי ס'שטייט אין ישמח משה¹³ [בביאור זה הפסוק], אז אידן האבן נישט געקאנט צוקומען צו מתן תורה נאך דורך יוסף הצדיק, וואס ער איז געקומען אהין

¹² פירוש: ס'האלט צוריק, שמעכב ומאחר הקדושה.

¹³ וכמבואר בגמרא ברכות (ד): לולא הקאמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים (תהלים כו, יג), ותנא משמיה דרבי יוסי למה נקוד על לולא [פירש"י: לדרוש את הנקודה שהיא ממעטת את משמעות הכתוב, לומר שלא דבר ברור היה לו לראות בטוב ה'], אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם, מובטח אני כך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לתעיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו, ש'מא יגרום החטא [שהיה ירא שמה יחטא ויגרום החטא מלראות בטוב]. כדרכי יעקב בר אידי, דרבי יעקב בר אידי רמי, כתיב (כח, טו) ו'הנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך, וכתיב (לכ, ח) ו'יירא יעקב מאד, אמר ש'מא יגרום החטא [ונשמא אחר הבטחה חטאתי]. כדנתיא [שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת], עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קניית [כשלת טו, טז], עד יעבר עמך ה' זו ביאה ראשונה [שכאן בימי יהושע], עד יעבר עם זו קניית זו ביאה שנייה [כשעלו מגלות בבל בימי עזרא], מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל ליעשות להם נס [לבוא ביד רמה] בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגורם החטא [ולא הלכו אלא ברשות כורש, וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם, לכורש, ולאחשורוש, ולדריוש האחרון].

¹⁴ והיינו כששמע כי עוד יוסף חי, כמבואר בפרשת ויגש.

¹⁵ בישמח משה פרשת ויגש: כי למחיה שלחני אלללים לפניכם, כי זה שנתים הרעב וגו', וישלחני אלללים לפניכם

[למצרים], און דורך דעם וואָס ער איז געווען מוגדר בעריות, איז געווען בני ישראל עאלו ובני ישראל נִפְקָו (וזהר שמות ד.), האָט מען געקאָנט מקבל זיין די תורה, און ס'האָט זיך געצויגן דאָס שְׁלֵשֶׁת פון אידן. - [עד כאן דברי הישמח משה].

[וממילא] האָט ער געזען [יעקב] אַז ס'איז אַרויסגעקומען אַזאַ גרויסער כח הקדושה, [וכשרואין שנצמח מזה כך], דעס ווייסט מען שוין [אַז] דעס איז שוין נישט פונעם 'שטן'. אַז מ'זעט אַז ס'קומט אַרויס אַ קדושה, ס'זאָל זיך 'ציען דורות' אידן, דעס קומט שוין פון 'הקדוש ברוך הוא', אַזאַ ישועה דאָס קומט נאָר פון הקדוש ברוך הוא.

[ולכן כשבא רוגזו של יוסף] 'דעמאלטס' איז ער געוואָרן באַרואיגט.

לג

סיום ישוב קושיא א-ב - בפרשת וישב

[ומיושב היטב קושיא א, כי לדרכינו לא היה בכל זה כמתרעם ח"ו על הצרות שהיו לו, אלא אדרבה היה בזה הודאה לה' על שנתמלא בקשתו, במה שלבסוף נתוודע לו ע"י רוגזו של יוסף כי הנסים היו מאת הקב"ה מצד הקדושה, ותחלת דבריו שאמר לא נחתי וגו', היה כהקדמה לסוף דבריו שסיים בענין רוגזו של יוסף. וכן מיושב קושיא ב, מה שבסיפא דקרא לא נזכר לשון של צרה, כי באמת הזכיר בזה ענין טובה והודאה לה'].

לד

ישוב קושיא ג - בפרשת וישב

ביקש יעקב לישב בשלוה מרדאנה זו, ומילא הקב"ה שאלתו במה שקפץ עליו רוגזו של יוסף, שמוה נודע כי הכל מה שנעשה לו הוא מצד הקדושה

[ובזה יובן גם כן מה שאמרו במדרש וברש"י ביקש יעקב לישב בשלוה, והיינו כי כל ימיו לא נח ולא שקט מהאי פחדא, דמי יודע אם הנסים שנעשו לו להצילו מצרותיו לא היו ח"ו על ידי שליחות השטן, והיה לו מזה צער גדול.

לזה קפץ עליו רוגז של יוסף, כי על ידי זה נתמלא בקשתו והגיע לבסוף אל השלוה, כי מזה נתברר לו כי כל הנסים שלו היו ע"י הקב"ה, בכדי להעמיד דורות ישראל.

וזה שאמרו אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא וכו', ויתפרש בניחותא, שהקב"ה אכן ממלא בקשת הצדיקים לישב בשלוה בעוה"ז, והיינו שיתוודעו ויראו שהנסים שנעשו להצלתם באו רק ממקור הקדושה. (מחידושי תורה למסיכות).]

לה

דאָס האָב איך געזאָגט שפייס-צו-נאַכטס.

איך האָב עס שוין געזאָגט אַסאך מָאָל 'פריער' אויכעט, איך טו נאָר איבער'חזרן [עתה תוכן הענין הנוגע] לַעֲנִינָנוּ.

לַהֲחִיּוֹת לָכֶם לַפְּלִיטָה גְדֹלָה (ויגש מה, ה-ז). הא דכפל הענין ושינה הלשון. נראה לי על פי המבואר בזהר הקדוש פרשת יתרו (דף עח:): דבשעת מתן תורה פקד ה' את כל עמו, וְרָאָה דְּכָלְהוּן בְּנֵי מִקְהִימָנוּתָא בְּנֵי קְשׁוּט, אין בהם אחד שנוגד בפסול, ולכן נתן להם התורה הקדושה.

והנה באמת זה דבר פלא, שיהיה עִם רַב גדורים כל כך בעריות, בארץ שטופי זימה, ארץ טמאה ומזוהם ערות הארץ, ובלא תורה.

ומבואר במדרש (ויקרא רבה לב, ה) דבזכות יוסף שעמד בנסיון, נגדרו כל ישראל בעריות, ואם כן [יוסף] הוא היסוד והגורם לנתינת התורה, כנ"ל בזהר.

וידוע דיסוד נקרא חי עֲלָמִין, והשומר הברית נקרא חי, ועל כן יעקב אבינו לא מת (תענית ה:), והבן. ועל פי זה מבואר, כי בפעם הראשון אמר פי לַמְחִיָּה שְׁלַחְנִי כפשוטו, פִּי זֶה שְׁנֵתִים הָרַעַב וגו', ואחר כך אמר וּלְהַחְיֹת לָכֶם, רצה לומר שהתחי חיים, דהיינו שומרי הברית קודש, יסוד חי עֲלָמִין, לַפְּלִיטָה גְדֹלָה, כדי שתוכלו לקבל התורה.

לו

ישוב הקושיות בעניני חנוכה

ישוב קושיא יא

והקדמה לישוב קושיא ז (בנוגע לחנוכה)

גם החשמונאים הקדושים כשראו הנס דנצחון המלחמה, נתייראו שמא גרם החמא, ומי יודע מאיזה מקור בא הנס, ולכן לא קבעוהו ליו"ט תיכף בשעת הנס

היצט קען זיין אזוי [בענין הנס חנוכה שבימי החשמונאים].

זיי האָבן [טאַקע] מְנַצֵּחַ געווען אַ מלחמה.

נו [אַבער] די אַלע חשמונאים, [די] גרויסע צדיקים, האָבן דאָך אַלץ מורא געהאַט אויך שְׁמאַ יְגֵרוֹם הַחֵטָא, אזוי ווי [דער] דָּרָך הַצְדִּיקִים.^{כט}

[ולכן הגם] דאָ איז געווען גרויסע נְסִים, אָבער זיי האָבן זיך אַלץ נישט געטרויעט [נאָך] צו מאַכן קיין יום טוב. וואָרן מי יוֹדֵעַ, ס'איז 'טאַקע' געשען גרויסע נְסִים, [אַבער מי יודע] 'פון וואַנעט' איז דאָס געשען.

לז

אבל אח"כ כשראו מה שנצמח מזה, כי טיהרו את המקדש, והדליקו את המנורה, ונעשה חנם דגירות, מזה נתוודע להם דגם הנס דנצחון המלחמה היה רק מצד הקדושה

זיי האָבן אָבער געזען 'וואָס' פון דעם איז אַרויסגעקומען, אַז אידן זענען געקומען וְטָהֲרוּ אֶת מִקְדָּשְׁךָ, זיי האָבן געזען אַז "טְהַרָה" איז געקומען פון דעם, וְהַדְלִיקוּ נֵרוֹת בַּחֲצֹרוֹת קְדִישְׁךָ, דעמאָלט האָבן זיי געוואוסט [אַז] ס'איז פון 'הקדוש ברוך הוא'.

לח

ולכן רק "לשנה אחרת" כשכבר ידעו שהכל הוא מצד הקדושה, אז הוא שקבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה איבערדעם שטייט "לְשָׁנָה אַחֶרֶת" קבעום ועשאוּם יום טוב. וואָרן [באותה שנה] 'אויפן אָרט' תיכף, האָבן זיי זיך נאָכנישט 'געטרויעט' [לקבוע יום טוב על זה, כי מי יודע מאיזה מקור היה הנס].

[נאָר לשנה אחרת, ווען] זיי האָבן געזען 'וואָס' [פאַר] אַ יאָר ס'איז געווען דערנאָך, ס'איז אַריינגעקומען [צווישן אידן] אַזויפיל קְדוּשָׁה וְטָהֲרָה, מיט אַזויפיל אִידישקייט, האָבן זיי געזען אַז ס'איז מְסֻבָּא דְקְדוּשָׁה, [איז דעמאָלטס] קבעום ועשאוּם "יום טוב".

לט

הקדמה לישוב קושיא ז (בנוגע לפורים)

בב"ח כתב לבאר קושית הגמרא מאי חנוכה, דהתינה בשאר מועדים וזמנים, כגון פורים וד' צומות, הכל מבואר בפסוק על מה קבעוה, אבל חנוכה לא מבואר בכתוב, ולכן הוצרכו לבאר בגמרא על איזה נס קבעוה

לעולם שטייט, [אויף דעם וואָס] מ'פרעגט [בגמרא]^ל מַאי חֲנוּכָּה. [ופירש"י על איזה נס קבעוה. דלכאורה קשה למה הקשו כן על חנוכה, יותר מעל שאר מועדים וזמנים].

[נאָר] זאָגט דאָך שוין דער ב"ח^{לא} [לבאר] וואָס די קשיא איז געווען דאָ. [ווייל] מילא דער פורים און די אַלע [שאר זמנים, כהר' צומות], שטייט אין פסוק. [ופורים נרמז גם בתורה, בפסוק]^{לב} כָּתַב זֶאת זְכָרוֹן בְּסֵפֶר (בשלח יז, יד).

^{כט} וכמבואר בדברי הגמרא (דלעיל בהערה כו) לענין יעקב ודוד. ועיין בזה בדברי הרמב"ן פרשת לך (טו, ב) וחובת הלבבות (עבודת האלקים, פרק ו).

^ל דברי הגמרא הובא לעיל בקושיא יא.

[על כל פנים] ס'איז פון די פסוקים געדרנגען.

[אָבער] ביי חנוכה האָט מען נישט געוואוסט [מהפסוקים] אויף וואָס פאַר אַ נס

ס'איז. [ולכן שאלו על זאת בגמרא, והשיבו על מה קבעוה].

מ

ובגמרא איתא לענין פורים, דמצאו להם מקרא לכתוב הנס לדורות. ובירושלמי איתא עוד יותר, דכל מגילת אסתר כבר נאמרה למשה מסיני, ונמצא שהיו מקובל כל המגילה איש מפי איש עד משה רבינו

און אַ פּלאַ.

די גמרא זאָגט^ל [על פורים, דלא רצו לכתוב הנס לדורות] עד שמצאו להם 'מקרא'.

[אָבער] אין ירושלמי שטייט דאָך נאָך מער, אין ירושלמי שטייט^ל אַז די גאַנצע מגילה האָט מען געגעבן אויפן באַרג סיני.

און מ'איז עס מקובל געוועזן איש מפי איש פון משה רבינו'ן אָן.

[ונמצא] איז עס געווען ווי הלכה למשה מסיני, ס'איז געגאַנגען דור אחר דור.

מא

ובזה מבאר הישגות משה דברי הכתוב וּמְרַדְּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה, כי מרדכי היה ראש הדור ונמסר לו המגילה מסיני, וכבר ידע מקודם את כל ענין הנס, רק שהועיק את העם ולא גילה מכל זה לאחרים, כדי שיתעוררו ישראל לתשובה, כי ידע שלצורך הנס מוכרח שיעשו תשובה מקודם

אָזוי ווי דער ישמח משה זאָגט^ל מיט דעם [ירושלמי, לפרש הפסוק] (אסתר ד, א) וּמְרַדְּכִי

יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה, [דע"י שהיה מקובל בידו המגילה מסיני] האָט שוין מרדכי געוואוסט

^{לא} בב"ח (טור אורח, ריש סימן תרע): בפרק במה מדליקין (שבת כא:) קא מפרש תלמודא הלכות חנוכה, ובתר הכי קאמר מאי חנוכה כלומר על איזה נס קבעוה, וכן פירש רש"י. ולפי זה התשובה היא, דתניא וכו'.

ושמעתי דיש מפרשים דמאי חנוכה דתניא וכו', כל זה הוא לשון השאלה, והתשובה היא שכשנכנסו יונים וכו'. וטועין [הם], דהא במגילת תענית (פרק ט) כתובה ברייתא זו בלשון זה, בב"ח בכסליו יומי חנוכה אינון וכו', וכן בסמ"ג (להלכות חנוכה) ובמגיד משנה (חנוכה ג, א) הובאה בלשון זה.

והא דנקט תלמודא לשון שאלה טפי בחנוכה, וקאמר מאי חנוכה. זהו לפי שכל המועדים וכן ימי פורים וארבע צומות מפורש בכתוב, מה שאין כן חנוכה.

^{לב} כמבואר בדברי הגמרא המובא להלן בסמוך.

^{לב} בגמרא מגילה (ד): שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות [פירש"י: קבעוני ליום טוב, וְלִקְרִיָּה, להיות לי לְשֵׁם]. שלחו לה קנאה אֶת מעוררת עלינו לבין האומות [שיאמרו האומות שאנו שמחים להזכיר מפתח], שלחה להם כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס [ושם יהו רואין מה שאירע להם על ידי ישראל] וכו'.

שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות, שלחו לה הלא כתבתי לך שְׁלִישִׁים (משלי כב, כ), שלישים ולא רבעים [בשלשה מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק, בספר ואלה שמות (סוף בשלח), ובמשנה תורה (סוף כי תצא), ובספר שמואל (א' טו)]. וזהו שאמר שלמה, בדבר ששילשתו אי אתה רשאי לרבעו. עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה, קָתַב זאת זָכְרוֹן בְּסֵפֶר (בשלח יז, יד), קָתַב זאת, מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זָכְרוֹן מה שכתוב בנביאים, בְּסֵפֶר מה שכתוב במגילה.

כתנאי, קָתַב זאת מה שכתוב כאן, זָכְרוֹן מה שכתוב במשנה תורה, בְּסֵפֶר מה שכתוב בנביאים, דברי רבי יהושע. רבי אלעזר המודעי אומר, קָתַב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה [דכל מה שכתוב בתורה קורא כתב אחד], זָכְרוֹן מה שכתוב בנביאים, בְּסֵפֶר מה שכתוב במגילה: - [נעניין עוד להלן מדברי הירושלמי].

^{לד} בירושלמי מגילה (א, ה. דף י: א): ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן, שמונים וחמשה זקנים, ומהם שלשים וכמה נביאים, היו מצטערין על הדבר הזה, אמרו, כתיב (ויקרא כו, לד) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, אלו המצוות שנצטוונו מפי משה, וכך אמר לנו משה, אין נביא אחר עתיד לחדש לכם דבר מעתה, ומרדכי ואסתר מבקשים לחדש לנו דבר. לא זזו משם נושאים ונותנים בדבר, עד שהאיר הקב"ה את עיניהם ומצאו אותה כתובה בתורה ובנביאים ובכתובים, הלא היא דכתיב וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קָתַב זאת זָכְרוֹן בְּסֵפֶר, זאת תורה, כמה דתימר (דברים ד, מד) וְזאת התורה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, זכרון אלו הנביאים, וַיִּקְרָב 'סֵפֶר זָכְרוֹן' לְפָנֵינוּ לִיְרָאֵה ה' וגו' (מלאכי ג, טז), בספר אלו הכתובים, וַיִּמְאָר אֶסְתֵּר קִים דְּבָרֵי הַפְּרִים הָאֵלֶּה וַיִּנְתָּב' בְּסֵפֶר (אסתר ט, לב).

רב ור' חנינא ור' יונתן ובר קפרא ור' יהושע בן לוי אמרו, המגילה הזאת נאמרה למשה מסיני, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

[פון פאָראַויס] אַז די גאַנצע מגילה וועט זיין, [ווייל] ס'איז געווען באַוואוסט כסדר [בכל הדורות, ליחיד סגולה ראשי הדור איש מפי איש].

אַלדינגס האָט ער געוואוסט, און ער האָט עס נאָר געמאַכט אזוי 'לפנים' [דעם וַיַּצא 'בתוך העיר' וַיִּזְעַק וַיִּזְקָה גְדוֹלָה וּמָרָה, וכאילו לא היה יודע מזה, כדי להזעיק את ישראל ולעזור לבם, ווייל] אַז נישט העט מען נישט גיווען קיין תשובה געטון.

און ער האָט דאָך געוואוסט אַז ס'מז' אזוי' זיין [שהגם יבא רק ע"י התשובה, וכדכתיב (שם ט, לא) דְּבָרֵי הַצּוּמוֹת וְזַעֲקָתָם, ווייל ער האָט דאָס אַלעס געטראָפֿן שטיין שוין [בהמגילה הנמסר מסיני, ומצא שם גם הפסוק דְּבָרֵי הַצּוּמוֹת וְזַעֲקָתָם].

מב

אַבער על כל פנים ס'האָבן געוואוסט יחידים, ראשי הדור. דאָס שטייט נישט אין ירושלמי, [נאָר] דער ישמח משה איז עס אזוי מסביר^ל, אַבער ס'איז נישט קיין נפקא מינה [להאריך בזה לענינא].

מג

אבל עכ"פ מרדכי כבר ידע מקודם את כל המגילה, ובשעת הנס נתגלה זאת לכל ישראל שכבר נמסר כן למשה רבינו בסיני. על כל פנים ס'שטייט אין ירושלמי, אַז די מגילה האָט מען געגעבן בהר סיני.

^{לה} **בישמח משה תרומה (אות ה, ד"ה עוד ביאור):** דהנה הבה"ג מונה מצות קריאת המגילה בתוך שאר המצות שניתנו למשה מסיני, והנה הרמב"ם בספר המצות (שורש הראשון) השיג על הבה"ג בזה, דא"כ יתכן קריאתה להנתן בסיני, הלא כל ענין מעשה אחשוורוש והמן לא היה רק אחר החורבן בית ראשון, אשר מזה נמשך קריאת המגילה, ובזמן נתינת התורה במעמד הנבחר עוד לא נעשה ולא נשמע מהנס הלזה. והנה הרמב"ן ז"ל (בהשגותיו לספר המצות) תירץ בדברי הבה"ג, והביא ראיה מהגמרא מגילה (י, ד) מה דדרשו על הפסוק כתוב זאת זכרון בספר וכו', הרי חזינו דקריאת המגילה ניתנה למשה, והךבה עוד להביא ראיות מהירושלמי (מגילה א, ה), עיין שם בספר המצות שלו.

ובזה פירש היפה מראה [ועיר בנימין] (על הירושלמי מגילה) סיפא דקרא וְשֵׁם בְּאֲזִי יְהוֹשֻׁעַ, דקשה הלשון ושים באזני, דמורה שילחוש לו באזניו דרך סוד נסתר מהמון, והלא כל התורה שבכתב ושבעל פה למד משה עם כל ישראל. אבל הענין הוא, דבאמת דבימי מרדכי ואסתר היו צריכים לתשובה גדולה, וכמאמר רז"ל (מגילה יב.) מפני מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור כליה, וכאשר באמת עשו כל ישראל שבדור ההוא תשובה שלימה, ותיקנו מה שפגמו. והנה אם היה נגלה ונתפרסם מקודם, נפילת המן הצר הצורך ותשועתם, וכל המעשה מראש ועד סוף, בודאי מורא לא היה עולה על ראשם מגזירת המן, וממילא לא היה סיבה המביאם לעשות תשובה. לזה נסתר מהמון מצות קריאת המגילה בשעת מתן תורה, ולא נמסר רק למשה לבדו והוא מסרה ליהושע, וכן כל ראש הדור מסר זה בדרך סוד לראש הדור שלאחריו עד מרדכי. והיינו כתב זאת וגו' בספר מה שכתוב במגילה, וְשֵׁם בְּאֲזִי יְהוֹשֻׁעַ, 'באזני' דייקא, והבן עד כאן.

ובזה פירשתי הפסוק וּמֶרְדֵּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וגו'. דהנה מרדכי אשר הוא היה אז ראש הדור, ולו נמסר מהיחיד סגולה שסקד וּמֶרְדֵּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה, וגם ההצלה, באמת לא פחד ולא היה ירא מגזירת המן, ומה שהרעיש כל כך לא היה רק לנגד ההמון עם כדי שיעשו תשובה בלב שלם, והיינו וַיִּקְרַע מֶרְדֵּכִי וגו' וַיַּצֵּא 'בתוך העיר' וַיִּזְעַק וגו', דהיינו בפני ההמון, אבל הוא בעצמותו ידע שפיר כנ"ל:

ובימשח משה על נ"ך [בפירוש עסיס רמזי על מגלת אסתר]: וּמֶרְדֵּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה. על פי המבואר בירושלמי מסכת מגילה דהמגילה הנזאת נאמרה למשה כו'. ועיין ביפה מראה שכתב דנמסר רק ליחיד סגולה, ולא הגיע הדבר לאוזן מרדכי ואסתר. ועיין בעיר בנימין על הירושלמי דמס' מגילה מה שכתב על הפסוק וְשֵׁם בְּאֲזִי יְהוֹשֻׁעַ וכו', כי נכון הוא. [ותוכן דבריו דאם היה כנגלה לא היו ישראל שומעים על לב לעשות תשובה, כי היו בטוחים על דבר ה' שימחה את זכר עמלק].

ולי נראה דהיה המצוה רק למסור ליחיד ראש הדור, וכן דור אחר דור היה רק יחיד שידע מזה, ומרדכי היה ידע באותו דור, והרמז מרדכי הוא [אותיות] דבר מ"י, ראשי תיבות מסירת יהושע, [נזכר זאת], לכן שתק בלקיחת אסתר וצוה עליה אשר לא תגיד, ואסתר לא ידעה, רק אַתְּ מֶאֱמָר מֶרְדֵּכִי אֶסְתֵּר עֲשֵׂה, כי ידעה כי ראוי לסמוך עליו. רק שמרדכי לא גילה הדבר [לאסתר וישראל], כדי שיעשו תשובה, והיינו וּמֶרְדֵּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה, וַיַּצֵּא 'בתוך העיר' וַיִּזְעַק, כדי להחזירם בתשובה, אבל לא בביתו בצנעה, והבן.

^{לו} וחולק על היפה מראה בזה, כמבואר בדברי היש"מ על מגילת אסתר (המובא לעיל).

נו [ממילא תיכף] אַזוי ווי ס'איז געשען דאָס נס [של פורים], ממילא האָט מען דאָך
מגלה געווען [המגילה הנמסר מסיני], האָט מען דאָך געזען [שהנס הוא מצד הקדושה].
אז מ'זעט ס'שטייט [ארויס אין פסוק], אז ס'קומט הלכה למשה מסיני, האָט מען
נישט געהאָט וואָס מסופק צו זיין.
מ'האָט געזען אַ פאַרטיגע מגילה, [וממילא] דאָרט איז נישט געווען [קיין שום ספק],
מ'איז עס מקובל געווען [מסיני].

מד

ישוב קושיא ט - באופן ראשון

ולכן בפורים אין צורך להוכיח מה שעשו ישראל אחר כך, כי לא בלאו הכי ידעו
שכל הנס הוא מצד הקדושה, ממה שראו מבואר כן בפסוקי התורה והמגילה

איבערדעם איז רעכט.

דאָ אָט [ביי פורים] איז 'דאָס אליין' א יום טוב, [דער] וְתָלוּ אוֹתוֹ עַל הָעֵץ. פאַרוואָס
זאָל איך אַריינקלערן, איך ברויך ראיות? איך ברויך ראיות צי ס'איז געווען [מצד
הקדושה? ו]הלא היה הכל מקובל מסיני, וּמִרְדְּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה.
מ'ברויך נאָר דערציילן אז ס'איז געשען דער נס [שתלו אותו על העץ].

מה

אבל בחנוכה שאין הנס מבואר בפסוק, הוצרכו עוד להביא ראיה על זה ממה שנצמח ע"י הנס תוספת קדושה וטהרה
בישראל, ולכן יש צורך להוכיח גם מה שעשו ישראל אחר כך, כי מזה ידעו גם על הנס דנצחון המלחמה שהיה מצד הקדושה
[אבער ביי] חנוכה האָט מען דאָך דאָס נישט געהאָט [שהיה הנס מפורש בפסוק. נו] אַז
דאָס איז נישט געווען, נו מוז מען דאָך האָבן [א ראיה], האָט מען דאָך געמוזט האָבן
דערויף ראיות [שהנס היה מצד הקדושה].

איבערדעם מוז ער 'אויספירן' [דעם] וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בָּנֶיהָ. [ווייל ביי] אַ זאָך וואָס
מ'האָט נישט געזען טאָקע אז ס'איז מקובל מהר סיני אַזוי ווי ס'איז געווען [ביי פורים]
הלכה למשה מסיני¹¹, אַז דו האָסט נישט געזען [בקבלה], מוזטו זען [בעתיד] וואָס [קומט
ארויס] דער 'תְּכָלִית' דערפון, צי ס'ברענגט קדושה וְטָהָרָה.
אַז ס'איז אויף א תְּכָלִית פון אידישקייט, דעמאלטס קאָנסטו קלערן [אז] די נְסִים
איז פון 'השם יתברך'. אַז נישט, האָט [עס] נישט קיין שום שייכות געהאָט [לצד
הקדושה].

מו

איבערדעם קער דער וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בָּנֶיהָ, דעס קער צום ענין, [כדי] ער זאָל מיר
דערציילן הערשט [מ'זאָל וויסן] 'וואָס' דאָס איז געווען, וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בָּנֶיהָ, און וואָס
ווייטער שטייט.

[עד כאן ממה שחשבתי לומר במוצאי שבת, רק שלא סיימתי אז הענין].

מז

הקדמה לאופן שני בישוב קושיא ט

נאָר איך האָב געזען דאָ אָט אין חתם סופר, אין חתם סופר האָב איך געזען אַ
רְעִיּוֹן, [וואָס] לא צריך למשכונני נפשין¹² .. [לבאר על פי הקדמה דלעיל מהיכן היה להם ראיה
שהנס היא מצד הקדושה, כי לפי דבריו יש לנו תירוץ מורווח בלאו הכי, מהיכן ידעו זאת].

¹¹ וכנזכר לעיל באות מ.

¹² הוא לשון המורגל בספרים, ופירושו לְמִשְׁכָּן (או: למשור) את נפשינו לחפש אחר תירוצ הקושיא. ומקורו

מח

החתם סופר מכיבא דכמה פעמים נצחו את היונים ושוב נתגברו, ועל כן בשעת נצחון המלחמה עדיין לא ידעו אם עתה כבר היא ישועה גמורה, עד שנעשה להם גם הנרות, כי היה להם בקבלה מנבואת זכריה הנביא ענין הנס הנרות, ושאו היא ישועה גמורה

דער חתם סופר זאגט גאָר פשוט^ט.

ער ברענגט פון די ספרי הקורות, [אז] ס'איז אַסאַך מאָל געשען דעס וואָס די יוֹנִים האָבן מלחמה געהאַלטן און מ'האַט זיי צוריק געשלאָגן, און זיי זענען ווידער געקומען, זיי האָבן זיך ווידער מתגבר געווען. [ונמצא] מ'האַט קיינמאָל נישט געוואוסט ווען מ'איז פון זיי פֿטור^ט.

מט

זאָגט ער, אַז ווען מ'האַט זיך מתגבר געווען אויף די יוֹנִים [החשמונאים בזמן נס חנוכה], האָט מען נאָכנישט געוואוסט צי איז דאָס נאָר אַזוי ווי ס'איז געווען ביז היצט, [אָדער ס'איז א ישועה גמורה].

נאָר אַזוי ווי ס'איז געוואָרן דעס נס פונעם שָׁמֶן, [וואָס] דאָס זענען זיי מְקוּבָּל געווען פון זכריה הנביא, [ווייל] אין די פסוקים [זכריה (ד) זעט דאָך אויס אַז ס'וועט זיין אַ נס מיט שָׁמֶן^ב, [וממילא] פון דער קבלה אויס האָבן זיי געוואוסט אַז 'היצט' איז עס

מדברי הגמרא (בבא קמא קו). שהקשו שם כמה קשיות על שיטת רב, ורב נחמן תירצם, ואמר ליה רמי בר חמא לרב נחמן, מכדי דרב לא סבירא לך, משכוני נפשך אדרכ למה לך. ופירש"י, משכוני נפשך [על רב], לבא במקומו לתרץ קושיות ולהעמיד דבריו.

^ט בדרשות חתם סופר ("א סח.): ברמב"ם (פ"ג דמגילה וחנוכה ה"ב) כתב דביום כ"ה נצחו חשמונאים את היונים, והקשו (פרי חדש, ריש הלכות חנוכה) אם כן בליל כ"ו הדליקו המנורה וממנו התחיל מצות הדלקה ולא מליל כ"ה. ולפע"ד, על כרחך ביום שנצחום והוציאום [להיונים] מירושלים או מסביבותיה, לא נודע שנצחום בשלימות ואיכדום, כי כמה פעמים היה כן בימי יוֹנִים, ושוב לשנה האחרת חזרו ובאו ונלחמו, כמבואר ביוסיפין ובפייט. אך בפעם האחרון היה תשועה שלימה מאת ה', שאיכדום לגמרי ורדפום עד לארץ יוֹן, ושם שלטו הכהנים והורידו לארץ עטרת מלכם, וביטלו לגמרי, עיין פרק קמא דעבודה זרה (טו).

ואם כן צריך עיון, הלא בלי ספק, ביום שהוציאום מירושלים וסביבותיה טהרו המקדש והדליקו המנורה, טרם שנודע תכלית וסוף הניצחון הגדול ההוא, ואם כן ממה נפשך, [אם] היה זה ביום כ"ה כסליו, אם כן עדיין לא איכדום ונצחום, ואם יום סוף הניצחון האחרון היה בכ"ה בכסליו, אם כן יום הדלקת המנורה והנס היה מוקדם הרבה לכ"ה כסליו, וקשה ממה נפשך.

על כן נראה לע"ד, אף על פי שכבר כמה פעמים הוציאום מסביבות ירושלים, לא האמינו [באותן פעמים] שיהיה זה גאולה גמורה ממלכות יוֹן, כי מקובל היה בידם מנבואתו של זכריה שיהיה הגאולה על ידי נס המנורה כאשר ראה זכריה מנבואתו. וכל זמן שלא אירע נס במנורה, ואפילו שהכהנים רדפו היונים וגרשום מירושלים, מכל מקום ידעו שעדיין ידם מושלת עליהם וחזרו עליהם בחרב וחנית ועם רב, ועל כן היהודים הטמונים ביערות ומעורות ושברחו, לא חזרו למקומם. אך ביום כ"ד כסליו היה ניצוח אחד, והדליקו המנורה לערב בליל כ"ה, ולמחרת מצאו הנס, אז ידעו שלא יהיה להיונים תקומה לפניהם ורדפום ורודף מלא, והמלחמה לא שבתה עדיין עד שהוציאום מכל ארץ ישראל, ועוד רדפום למדינת יוֹן והורידו כבודם לארץ. ומ"מ כל ישראל נקבצו ובאו יחד וחנו בבתיהם ובעריהם, כי ידעו [כין] עכשיו היא הגאולה שלימה ממלכות יוֹן. ולכן נקרא 'חנוכה' חנו כ"ה, ולא 'נחו' כ"ה, כי לא 'נחו' ולא שבתו ולא שקטו עדיין ממלחמה, אך 'חנו' ישראל לדגליהם, רצוני לומר בבתיהם ובעריהם, ולא פחדו עוד שיחזרו היונים וירמו ראש, כי האמינו מנבואת זכריה.

^ב בספר זכריה (ד): ויאמר אלי מה אתה ראה, ואמר ראיתי והנה מנורת זָהָב פְּלֶה וְגִלָּה על ראשה, ושְׁבַע נִרְתִּיהָ עָלֶיהָ שְׁבַע וְשִׁבְעָה מִרְצָקוֹת לְנֵרוֹת אֶשֶׁר על ראשה. ושְׁנַיִם יָתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגִּלָּה ואֶחָד על שְׁמָאלָהּ וגו'. - [ועיין במפרשים שם שהיא נבואה על הבית שני].

ועיין בגמרא מגילה (לא.): בחנוכה [קורין בתורה] בנשיאים, ומפסירין בנרות דזכריה [ופירש"י, רַנִּי וְשִׁמְחִי (זכריה ב, יד), על שם ראיתי והנה מנורת זָהָב פְּלֶה וגו']. ואי מיקלעי שתי שבתות, קמיתא בנרות דזכריה, בתרייתא בנרות שלמה. - וכתב הר"ן שם (דף יא.) דאף על גב דנרות דשלמה קדימי, אפילו הכי עדיפי לן דזכריה, משום 'דנבואות עתיד' נינהו. - (הל' קריאת התורה) כתב, דכיון דנבואות זכריה היה על הבית שני 'שבו היה הנס דחנוכה', לכן קורין בה בשבת ראשונה.

געשען, היצט איז דאָס רעכטע [ישועה גמורה להנצל מידי הַיּוֹנִים], ווייל אַז ס'איז שוין דאָ דער נס פונעם שמן.
אזוי קומט ער דאָרט אויס לְפִי דָרְכּוֹ.

ג

ולפי זה נמצא דגם בחנוכה היה הנס מבואר בכתובים, וא"כ גם בחנוכה שוב לא הוצרכו עוד לראיה שהנס בא מצד הקדושה

[ולפי דבריו] קען זיין טאַקע אויך די זעלבע [אצל "חנוכה", כעין מה שביארנו לעיל לענין "פורים"], אַז זיי האָבן געהאַט די קבלה אַז ס'איז דאָ אַ נס פון שָׁמֶן.
[נו] אַז זיי האָבן 'די' קבלה געהאַט, נו האָבן זיי דאָך שוין געזען אַז 'דאָס איז עס' [שהנס הוא מצד הקדושה], וואָרן דאָס האָט דאָך זכריה הנביא פריער געזאָגט, איז דאָך עס בנבואה געווען, האָט מען דאָך געזען [כשנעשה הנס דנרות] אַז די נבואה איז אַרויסגעקומען [=שכבר נתקיים, והיה להם בקבלה] אַ נבואה אמיתית אַז ס'איז דאָס, ממילא אַז ס'איז אַרויסגעקומען די נבואה, ממילא פון 'דעם' [אלליין] האָט מען שוין געוואוסט דאָס אַלעס. [וכמו שביארנו לענין פורים].

נא

ויש להוסיף על דברי החתם סופר, כי גם בפסוקי "התורה" מבואר ענין נרות חנוכה, כמבואר ברש"י ורמב"ן ריש בהעלתך, בענין סמיכות פרשת המנוחה לפרשת הנשיאים

איך האָב נאָך געקלערט [להוסיף על דברי החתם סופר], דאָכט זיך מיר מ'קען נאָך זאָגן מוסיף נופך זיין נאָך אויכעט [כי לא רק מנבואת זכריה ידעו זאת, אלא גם מפסוקי התורה].

נב

וואָרן לעולם איז דאָך אזוי:
וואָרן לעולם איז דאָך דאָס סמיכות [פרשת בהעלותך לפרשת נשא] ווייזט דאָך [אויך אויף נס חנוכה, דער] סמיכות 'התורה'.
[ווייל] אויף בַּהֲעֲלֹתְךָ אֶת הַנְּרוֹת (ח, ט) זאָגט ער [במדרש וברש"י]^{מא} למה נסמכה [פרשת המנוחה לחנוכה הנשיאים], ווייל חלשה דעתו [של אהרן שלא היה עמהם בחנוכה], און מ'האָט אים געזאָגט אַז שלך גדול משלהם, וואָרן דעם [הקרבנות] ווערט בטל, און דעם [הנרות] ווערט קיינמאָל נישט בטל.
פרעגט מען דאָך די קשיא, דער רמב"ן^{מב}, וואָס הייסט ס'ווערט נישט בטל [די נרות, והלא] ווען דאָס בית המקדש איז נישטאַ, איז נישטאַ קיין מנוחה אויך נישט.

^{מא} דברי המדרש ורש"י הובא להלן בתוך לשון הרמב"ן.

^{מב} ברמב"ן (ריש בהעלותך): בהעלתך. למה נסמכה פרשת מנוחה לחנוכה הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים, חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה, חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב, לשון רש"י ממדרש אגדה.

ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בקר וערב ששבחו בו הכתוב (ברכה לג, י) יְשִׁימוּ קִטּוֹרָה בְּאַפֶּךָ, ובכל הקרבנות, ובמנחת חביתין, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושבטו כלו משרתי אלקינו.

ועוד מה טעם לחלישות הדעת הזו, והלא קרבנו גדול משל נשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המלואים. ואם תאמר שהיו חובה ונצטוו בהם, וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחנוכה המזבח, גם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוו עליה.

אבל ענין ההגדה הזו, לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו.

זאָגט ער [הרמב"ן], אַז דאָס גייט אַרויף אויפן נר חנוכה [הנוהג גם בזמן הזה].

נג

נו ליגט דאָך דאָרטן אין דעם סמיכות ליגט דאָך [מרומז ענין] נר חנוכה, איז נאָך פון 'דערפריער' אַ ראיה [עוד מימי משה, קודם לימי זכריה הנביא].

נד

וברוקח מבואר גם כן סמך לנרות חנוכה בתורה, מסמיכות פירשת המועדים לפירשת המנורה שבפרשת אמור

[ועוד מקור לזה בתורה, ווייל דער רוקח זאָגט^{מג} אַז צו אַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֶן יֵת זָךְ] (אמור כד, ב) איז נסמך צו די מועדים (שבפרשת אמור), שטייט [דאָרט מענין] שְׁמֶן, איז ער מסמך די מנורה דעם שמן [לחג הסוכות], דאָס ווייזט [אַז] אַזוי ווי דעם [סוכות] איז אַכט טאָג, - ס'איז [אין פסוק] נאָך סוכות, - אַזוי חנוכה איז אויך אַכט טאָג. דעם סמיכות מיט שמן זאָגט דער רוקח.

מסתמא האָט דער רוקח געזען [א מאמר חז"ל], - ס'איז דאָך כל דבריו דברי קבלה^{מז}, - צי אפשר איז ערגעץ [בנמצא] אַ מאמר חכמינו ז"ל דעם סמיכות.

נה

ואם כן מרומז ענין הנס דנרות בפסוקי התורה

על כל פנים דאָס איז מרומז אין די תורה די מצוה פון נר חנוכה. [ונמצא לדרכינו] אַז פון די [נס פון] הדלקת המנורה, האָט מען געטראָפן דאָס גאַנצע [ענין נס חנוכה] אין די תורה הקדושה^{מח}.

נו

ואם כן נסתר החילוק שחילקנו לעיל בין חנוכה לפורים, דבפורים לא הוצרכו לראיות, משום שמצאו מבואר כן בפסוקים, דלדרכינו עתה גם בחנוכה מצאו מבואר בפסוקים ענין הנס דנרות. [ואם כן לכאורה שוב חורה הקושיא למה בחנוכה מוזכרין גם מה שעשו ישראל אחר כך, משא"כ בפורים]

האָב איך דאָך געזאָגט (באופן הראשון שבישוב קושיא ט), [אַז] אינגאַנצן וואָס דער חילוק

ובלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים לרבינו נסים [גאון] שהזכיר האגדה הזו ואמר, ראיתי במדרש כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה (בהעלותך ח, ב) דְּבַר אֵל אֶהְיֶה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו [בהעלתך את הנרות], יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות, ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנכה שקריה על שמם, והיא חנוכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמך פרשה זו לפירשת חנכת המזבח עכ"ל [של רבינו נסים].

וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא בהעלותך, סימן ה) וכן במדרש רבה (בהעלותך טו, ו), אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שביית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אצין בטלין לעולם. והנה דבר ידוע שכשנאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו, אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי, שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו. וכן ברכת כהנים [שבפרשת נשא] הסמוכה לחנוכת הנשיאים נוהגת לעולם, דרשו סמוכין לחנוכת הנשיאים מלפניה ומלאחריה, בכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם [בחנוכת המזבח].

^{מב} בספר הרוקח (סימן רכה): בפרשת אמור אל הכהנים התחיל שבת ורגלים, פסח עצרת ראש השנה ויום הכפורים סוכות, וידבר משה את מועדי ה' אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וסמך ליה וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֶן יֵת זָךְ פְּתִית לַמָּאֹר, רמז לחנוכה, שמן ית זך מן המבחר (שבת כג). ואמר לְהַעֲלֹת "נר", יַעֲרֹךְ אֶת "הַנְּרוֹת", ללמד לילה ראשונה "נר" אחת, ואחר כך "נרות". סמך שְׁמֶן וְנָרוֹת לסוכות, מה סוכות ח' ימים, אף חנוכה ח' ימים וגומר את ההלל.

^{מד} הוא לשון הבני יששכר (חנוכה ב, ב. ועוד), שכתב כן על דברי הרוקח אלו.

^{מה} ועיין כעין זה בבני יששכר (חנוכה יא, ט).

איז פון פורים [צו חנוכה], ווייל פורים האָט מען געטראַפֿן ס'שטייט [אין פסוק], און חנוכה שטייט נישט.

נו ווילאָנג האָבן זיי נישט געוואוסט [בנס חנוכה, ווייל] אַז ס'שטייט נישט. [דאָס איז נאָר] ווילאָנג מ'האָט נישט געזען דעם נס פון שְׂמֹן. אָבער אַז מ'האָט געזען דעם נס פון שְׂמֹן, [כבר מצאו גם נס חנוכה מבואר בפסוק].

נז

וויאָזוי דאָס איז געווען, צי כ'וועל זאָגן אַזוי ווי דער חתם סופר זאָגט וועגן [נבואת] זכריה הנביא, צי איך וועל זאָגן [כדרכינו] וועגן דעם סמיכות התורה [כדברי הרוקח].

[על כל פנים] שטייט דאָך עס אין סמיכות התורה, שטייט דאָך עס דאָרט.

נח

[נו] אַז מ'זעט אַז ס'שטייט שוין דאָרטן, נו זעט מען דאָך שוין אַז ס'איז [נס וישועה מצד הקדושה].

אַז מ'זעט שוין ס'איז, ברויך מען שוין נישט קיין ראיות.

[ואם כן לכאורה נסתר התירוץ דלעיל בישוב קושיא ט, בענין החילוק שבין חנוכה לפורים].

נט

ישוב קושיא ט - באופן שני

אמנם מה שלא הוצרכו עוד לראיה בחנוכה הוא רק לאחר שנעשה גם הנס דנרות, שעל זה יש סמוכין בפסוק. אבל בשעת הנס הנצחון המלחמה עדיין לא ידעו אם הוא מצד הקדושה. ולכן כשמוספרים שבח הקב"ה על נצחון המלחמה, עדיין צריכין להוסיף גם מה שעשו ישראל אח"כ במהרה המקדש והדלקת המנורה, כי רק ע"ז היה שייך הנס דנרות שמוה נתברר שהכל מצד הקדושה

על כל פנים איז אַלץ נאָך [קען מען מיישב זיין קושיא ט, מה שבחנוכה אומרים] דער וואַרן כֵּן בָּאוּ בְּנֵיהֶם וְטָהְרוּ אֶת מִקְדָּשָׁךְ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת.

וואָרן דאָס איז דאָך הערשט אַרויסגעקומען [נאָר פון] דער שְׂמֹן, ווען מ'האָט אָנגעהויבן צו צינדן [נרות בַּחֲצֹת קֶדְשָׁךְ], און ווען מ'האָט מְטִיָּה געווען [אַת מִקְדָּשָׁךְ].

[און] ווען מ'איז נישט מְטִיָּה דעם בית המקדש, איז דאָך נישטאָ קיין נס אַז ס'זאָל ווערן שְׂמֹן טָהוֹר, [שהרי] ס'ווערט דאָך טמא [השמן ע"י שהמקדש וכליו עדיין לא נטהרו].

[ונמצא כן] ווען מ'האָט געמאַכט די הדלקת הנרות, איז דאָך נאָכ'ן וְטָהְרוּ אֶת מִקְדָּשָׁךְ, [ולזה אומרים אח"כ] וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת הָאֵט מען שוין בַּחֲצֹת 'קֶדְשָׁךְ'.

[און נאָר] נאָכדעם האָט געקאָנט זיין וְקִבְּעוּ שְׂמוֹנֶת יָמֵי חֲנוּכָּה אֵלּוּ, נאָכדעם האָט שוין דאָס געקענט זיין.

ס

וואָרן דורך דעם וואָס מ'האָט [געצינדן] די הִדְלָקַת הַנֵּרוֹת, איז דאָך געוואָרן דעם נס פון די מנורה, און אַז ס'איז געוואָרן דעם נס פון די מנורה האָט מען שוין געהאַט די אַלע רֵאיוֹת פון די תורה הקדושה, איז עס שוין געווען אַזוי ווי פִּנּוּיִם [שמצאו אז מקרא מן התורה, וע"ז ידעו כי הכל מצד הקדושה].

איבערדעם האָט מען שוין נישט געברויכט גאַרנישט [מער ראיה].

סא

אַבער דעס מוז אַמאָל¹⁰ שטיין, דער יאָהרי כֵּן פֿאַו פֿאַר וְטָהֲרוּ אֶת מִקְדָּשְׁךָ. [ווייל]
דאָס פעלט אַמאָל אויס צום סיפור הנס, [כדי] איך זאָל דערציילן מ'זאָל וויסן אַז ס'איז
טאַקע אַ נס געווען פֿון הקדוש ברוך הוא.

[מה שאין כן בפורים, כבר יודעים הכל ממה שאנו קורין המגילה, ואין צריכין להביא עוד ראיה
לזאת גם בנוסח ההודאה. אבל בחנוכה אין קריאת מגילה, ולכן מזכירין זאת בנוסח ההודאה, כדי לספר
ענין הנס דשמן, שזהו הראיה על שהגיע זמן הנס והמצוה הנרמז בסמיכות התורה].

סב

הקדמה לשוב קושיא ה

אבל כל הא דלעיל היה שייך רק לענין החשמונאים עצמן, שמגודל ענותנותם
נתייראו שמא גרם החטא, והוצרכו לראיות על הנס שהוא מצד הקדושה

נאָר וואָס'זשע דען, אין מיין אָבער, [כי רק] זיי די הייליגע חשמונאים האָבן
געברויכט די ראיות, ווייל זיי זענען געווען די ראשי הדור, [ולא סמכו על צדקת עצמם],
און מ'קען אייביג חושש זיין [שמא גרם החטא, ואין הנס מצד הקדושה, ולכן] האָט מען
געזוכט, האָט מען געדאַרפט זוכן אַ ראיה, ווייל זיי האָבן 'זיך' חושד געווען.

סג

אבל אנו בני ישראל אין צריכין לשום ראיה, כי אנו יודעין ומכירין בגודל קדושת החשמונאים שהיו צדיקים,
וא"כ מזה גופא שנפלו הרשעים היונים ביד צדיקים כאלו, אנו יודעין שאין זה מצד השמן רק מצד הקדושה

אַבער אונז ווייס מיר דאָך אַז זיי [החשמונאים] זענען געווען צדיקים אמיתיים, און
יענע [הַיִּנּוּסִים וּמִתְיָנִים] זענען געווען רשעים גדולים.
און אַז ס'פֿאַלן "רְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים", איז עס זיכער פֿון 'הקדוש ברוך הוא'.

סד

דער חשש איז נאָר [שייך בהצדיק עצמו, ווען] ער האָט מורא געהאַט טאַמער האָט
'ער' געזינדיגט, און אַז דער חטא איז גורם, טאַמער איז ער נישט ראוי דערצו.
אַבער דער וואָס מ'ווייסט טאַקע אַז ער ראוי דערצו, איז דאָך עס נאָר מסטרא
דקדושה, וואו קומט דער 'שטן' צו דעם. דער שטן טוט נישט [אזוינס].
[ולכן כשרואין] אַז ס'איז 'אונטערגעפֿאַלן' רְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְטַמְאִים [בְּיַד טְהוֹרִים],
פֿון דעם אַליין איז שוין אַ ראיה [שהוא מצד הקדושה].

סה

ישוב קושיא ה

ולזה אנו מזכירין בנוסח ההודאה מסרת טַמְאִים בְּיַד טְהוֹרִים וְרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְיָדִים בְּיַד עֹשֵׂי תְהִלָּה,
כי משם הוא הראיה לכל ישראל, כי היה הנס דנצחון המלחמה מצד הקדושה. ושפיר שייך זה לסיפור הנס

איבערדעם [בני דעם] וואָס 'אונז' דערצייל מיר דעם שבח פֿון הקדוש ברוך הוא,
קער דאָס צום נס.

ס'איז טאַקע געווען גבוֹרִים בְּיַד חֲלָשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מַעֲטִים, ס'איז טאַקע אַ "נס",
אַבער אפשר האָט דער 'שטן' באַוווּזן דעם נס, [איבערדעם] מוז איך אָבער דערציילן
[אז] ניין! זאָלסטו וויסן דאָס איז טַמְאִים בְּיַד טְהוֹרִים וְרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְיָדִים בְּיַד

¹⁰ אמאל: פירוש בכל אופן.

עוֹסְקֵי תוֹרָתָךְ, [און] אַז 'דאָס' איז געווען, דעמאלטס ווייסט מען אַז ס'איז מסטרא דקדושה.

סו

[וממילא] קער דאָס צום סיפור הנס טאַקע, דער טמאים ביד טהורים. וואָרן וויבאלד איך וועל נישט זאָגן טמאים ביד טהורים, איז אויס נס. וואָרן ס'מעג זיין אַ נס, איז עס אויך גאָרנישט. וואָרן אַז ס'איז פונעם כח פונעם שטן, מעג זיין גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, איז עס טאַקע ווייטער גאָרנישט. איבערדעם מוז מען צוזאָגן צו דעם נס, [אַז] איך זאָל וויסן [ס'איז געווען] טמאים ביד טהורים.

סז

אלא שהחשמונאים לעצמן עדיין הוצרכו לראיה מן הנס דגרות, או ממה שעשו ישראל אח"כ, ולכן מזכירין עוד בסיפור הנס וְאַחֲרֵי כֵן כָּאוּ בְּנֵיהֶם וְגו'

און זיי [די חשמונאים עצמן] האָבן טאַקע געברויכט דעם [ראיה פון] וְאַחֲרֵי כֵן כָּאוּ בְּנֵיהֶם.

אַבער אונז ווייס מיר דאָך דעם אָמַת [שהם היו צדיקים וקדושים]. און דאָס קער טאַקע צום נס [לספר מה שמסרת רשעים ביד "צדיקים", שהם החשמונאים הקדושים].

סח

ישוב קושיא ו-ז

ועל דרך זה יבואר מה שאומרים וְלֶךְ עֲשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמָךְ, שהוא גם כן לחיזוק וראיה שהיה הכל מצד הקדושה, מכיון שאנו רואין שנצטח מזה כבוד שמים והתגברות כח הצדיקים

נאָדעם^{מז} רעכנט ער אויס דאָ נאָכאַמאַל, וְלֶךְ עֲשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמָךְ, [אַז] ס'איז געוואָרן אַ כבוד שמים דערפון, און מ'האָט געזען התגברות כח הצדיקים, [וואָס] דאָס איז דאָך דער עיקר [כבוד שמים. דורכדעם האָט מען געוואוסט אַז] דאָס איז דאָך זיכער - דאָס איז ווייטער נישט פונעם שטן - ס'איז פון השם יתברך. אַז מ'זעט דאָ נישט [אַז] חלילה חס ושלום אַז רשעים האָבן אַ כח, אַז ס'איז נגבר כח חס ושלום כנגד התורה הקדושה, [נאָך] אדרבה אַז די תורה הקדושה [נתרבה כוחה], דאָס איז דאָך דער עיקר כבוד שמים.

סט

ישוב קושיא ז-ח

וכיון שהיה מצד הקדושה על כן השפעת הישועה נשאר נצחית, וזה שאומרים וְלֶעֱמֹד יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה וּפְרָקוֹן "בְּהִיוֹם הַהוּא"

דער כלל איז, דעם וואָס ס'איז מסטרא דקדושה, דעם איז טאַקע אַן 'אייביגע' זאָך, [ולכן נס חנוכה] דאָס איז [נמשך] יעדעס יאָר. אַבער דעם וואָס ס'קומט פון די כוחות השטן, דאָס איז הִתְעַיֵף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינְנוּ^{מח} (משלי כג, ה), דאָס איז נאָר 'אויף דערווייל'.

^{מז} פירוש: מלבד זה.

^{מח} במשלי (כג, ה): הִתְעַיֵף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינְנוּ, כי עשה יְעֹשֶׂה לוֹ כְּנָפִים כְּנֶשֶׁר יְעוֹף הַשָּׁמַיִם. - ופירש רש"י: הִתְעַיֵף עֵינֶיךָ בּוֹ. כרגע שתכפור עיניך לעמצו. [ואיננו], ואין אותה גירסא מצויה בך. הִתְעַיֵף, כמו וְכַפְלֵת (תרומה כו, ט) [דמתרגמינן] וְתֵעִיף: [ורש"י מפרשו לפי מדרשו על דברי תורה, וכמבואר בגמרא ורש"י ברכות (ה).] אבל לפי פשוטו יש

ע

אזוי ווי דער מהרש"א זאָגט^{מט} [על לשון הגמרא] רשע "שהשעה" משחקת לו. זאָגט ער [דלכן אמרו לשון] "שהשעה", ווייל ס'איז נאָר אויף אַ "צייט".
[דלכאורה יש לדקדק וואָס] ער זאָגט נישט רשע 'שמשחקת' לו, וואָס איז דער 'השעה' משחקת, די 'צייט'. זאָגט ער, ווייל דאָס איז אַלעס [נאָר] אויף אַ 'צייט', [אַבער] דאָס גיט אַמאָל אַן 'עק', דאָס איז נישט אויף 'אייביג'.

עא

אַז ס'איז אָבער געווען וילף עֲשִׂית שֵׁם גָדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמָךְ, [שהיה הנס מצד הקדושה כי נתרכה הכבוד שמים], ממילא [איז עס געווען] וּלְעַמְךָ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂית תְּשׁוּעָה גָדוֹלָה וּפְרָקָן טָאקע "כִּהְיוּם הַזֶּה", [והיינו כי] איבערדעם איז דאָס אַ "נִצְחִיחוֹת", אַז דאָס איז געבליבן אויף 'אייביג'.

עב

[און] עקסטערדעם [ממשיכין לומר] וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בְּנֵיךְ, [ווייל] "זיי" [החשמונאים עצמן] הָאֵבֶן גַּעבְרוּכִיט הָאֵבֶן דַּעם [ראיה פון] וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בְּנֵיךְ.

עג

הקדמה לישוב קושיא י
בביאור מאמר הראשון דרבי תנחום
היצט וועל מיר צוריקגיין צו די צוויי רבי תנחום'ס.

עד

בגמרא מבואר דבפסול דאורייתא תני לשון "פסולה", ובפסול דרבנן תני לשון תקנתא, האיך לתקן הפסול. ולפי זה הקשו התוספות למה אמר רבי תנחום לשון "פסולה" אצל ג"ח דהוא רק מדרבנן לעולם איז אזוי.

תוספות פרעגט דאָן די קשיא², ס'שטייט [במימרא דרבי תנחום] נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה "פסולה", [והלוא] די גמרא זאָגט (סוכה ב.) סוכה דאורייתא תני "פסולה", מביי דרבנן תני תקנתא³, נו ביי נר חנוכה איז דאָך אויך [נאָר] דרבנן, פאַרוואָס דען [תני "פסולה"].

מפרשים הפסוק על הבלי עולם הזה, שהם חולפים ועוברים, וכן הוא בחובת הלבבות (בפתיחה לשער הבטחון, ובשער חשבון הנפש פ"ג חשבון ב').

^{מט} דאיתא בגמרא ברכות (ז:): אם ראתי רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו, שנאמר (תהלים י, ה) יִחִילו דְרָכָיו בְּכָל עֵת, ולא עוד אלא שזוכה בדין, שנאמר (סם) מְרֹס מִשְׁפָּטֶיךָ מִנְּגִדוֹ, ולא עוד אלא שרואה בצריו, שנאמר קֹל צוֹרְרָיו יִפְחִי בָהֶם.

ועל זה כתב במהרש"א שם: "שהשעה" משחקת לו כו'. דודאי אינו רק לפי שעה, כמפורש בענינו (שם לו, א-ב) כי כְּחִצִּיר מְהֵרָה יָמָּלוּ וגו' וְעוֹד מַעַט וְאֵין רָשָׁע וגו', והיינו דמזל שעה גורם לו. ודמייתי נמי יחילו דרכיו 'בכל עת', היינו נמי בכל אותה העת שמצליח במזלו. ומזה דקדק לומר מהאי קרא שאל תתגרה בו, דלא משמע מיניה אלא מדכתיב בכל עת, דהיינו שיש לאדם לזיזר ממנו מן הדין ומן הגירוי 'כל עת וזמן' שמצליח בדרכיו ע"י מזל שעה.

² בתוספות שבת (כב.): נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה 'פסולה' כסוכה וכמבוי. ואם תאמר, הוה ליה למימר 'מעט', כמו גבי מבוי דאמר התם (סוכה ב.) מבוי דרבנן תני תקנתא. ואיכא למימר דנקט פסולה, משום דבעי למימר 'כסוכה', שהיא מן התורה. אי נמי וכו'.

³ בגמרא סוכה (ב.): סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה 'פסולה', ורבי יהודה מכשיר וכו'. תנן התם (עירובין ב.) מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה 'מעט', רבי יהודה אומר אינו צריך. מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה, ומאי שנא גבי מבוי דתני תקנתא. סוכה דאורייתא תני פסולה מבוי דרבנן תני תקנתא. [פירש"י: סוכה מדאורייתא.

זאָגט ער [בתוספות לתרץ, כי זהו] אגב "סוכה" ומבוי. [דאידי דבעי לסיים פסולה "כסוכה" וכמבוי, לכן הזכיר גם ברישא לשון "פסולה" השייך אצל סוכה דאורייתא].

עה

אמנם לדרכינו י"ל כי מכיון שיש לו סמך בפסוקי התורה ופסוקי זכריה, על כן דמי לדאורייתא דשייך למתני לשון "פסולה" נאָר וואָס דען, קאָן מען אָבער זאָגן אַ חילוק אַזוי.
'דעס' איז טאַקע דרבנן אינגאַנצן, מבוי איז אינגאַנצן דרבנן, [ולכן תני תקנתא].
און 'דעס' [נר חנוכה] איז דעך אָבער דאָך אַ סמך אין די תורה הקדושה, קודם [לדרכינו] פון דעם סמיכות וואָס ס'שטייט דאָרטן [בסוף אמור, ובריש בהעלותך], האָט עס אַ סמך אין די תורה הקדושה. און לויט ווי דער חתם סופר זאָגט אַז ס'איז מקובל געווען פון זכריה הנביא, פון די פסוקים אין זכריה, פון דברי קבלה, איז עס דאָך אויכעט כדברי תורה (ראש השנה יט.).
איבערדעם שטייט דאָ אויך פסולה, [כמו בדברי תורה].

עו

ובפרט לפי מה שביאר רש"י בטעם דברבנן לא תני "פסולה", דמכיון דהמשנה מודיע עתה עצם הדין, לא שייך לומר לשון פסול דמשמע שכבר נפסל מקודם, משא"כ בדאורייתא שידוע פסולו מכבר. וא"כ בנר חנוכה שג"כ כבר היה מקובל בידם 'מקודם', שפיר שייך לשון "פסולה".
איבערדעם איז רעכט וואָס דאָ' [בנר חנוכה] שטייט אויך פסולה.
[ביין] מבוי גייט ער מיר היצט דערציילן, מ'האָט עס נישט געהאַט פריער. [אבל "נר חנוכה"] דאָס איז דאָך מקובל געווען פון פריער אויך, און אַז מ'איז מקובל געווען פון פריער דאָרף ווייטער נישט שטיין [תקנתא].
[ווי] זיי זאָגן דאָך²², וואָס איז דער טעם דען [למה בדאורייתא תני פסולה ובדרבנן תני תקנתא], ווייל אַ זאך אַז ס'שטייט שוין וואָס מ'איז מקובל פון פריער, דאָרף נישט שטיין [תקנתא דוקא, רק יכול לכתוב בלשון פסולה, ולכן בדאורייתא] שטייט סתם "פסולה".
[אַבער] דעס אַז איך האָב עס נאָכנישט געוואוסט פריער, איך קום הערשט היצט דערציילן, דאָרף שטיין ימַעט.
[אבל לדרכינו בנר חנוכה] אַז דעס אָבער איז אויך שוין מקובל [פון פריער], איבערדעם איז רעכט דער [לשון] "פסולה", ווייל מ'איז עס מקובל פון פריער.

עז

[והוצא מזה כי בלשון "פסולה" שהזכיר רבי תנחום על נר חנוכה, מוכח דכבר היה מקובל בידם ענין נר חנוכה עוד 'מקודם' לזה, ע"י רמז הפסוקים].

דעשרים אמה דילה ילפינן מדאורייתא, וקודם שנשנית המשנה נאמרה שיעורה מסיני: תני פסולה. שייך למיתני בה לשון פסול, כלומר לא נעשית כתורה וכהלכה: מבוי. דכוליה מדרבנן, דמדאורייתא סגי ליה בשלש מחיצות, ואינו צריך לקורה זו אלא מדרבנן: תני תקנתא. דלא שייך למתני בה לשון פסול, דמאן פסלה קודם שנשנית משנה זו, הרי היא תחלת הוראתו ומצותו. וכל זה מבואר גם בגמרא עירובין (כ.) עיי"ש.

²² כן פירש רש"י בריש עירובין וסוכה, וכמובא לעיל בסמוך לשון רש"י בסוכה.

וביתר ביאור כתב רש"י כן בריש עירובין וז"ל: סוכה. דטעמא דידה דאורייתא, כדאמרין התם מלמען ידעו דורותיכם (אמור כג, מג): תני פסולה. הואיל וכבר מימות משה ניתנה מדה זו, ובאו חכמים לפרש לך שאם לא עשה כן פסולה, שייך למיתני בה לשון פסלות, ואף על גב דמהניא בה תקנתא, כל כמה דלא מתקן לה איקריא פסולה: מבוי. דכל עיקריה דרבנן הוא, לא שייך למימר ביה לשון פסלות, שהרי כאן התחילו להראותן עסקי מבוי ותורותיו, ומאי פסול שייך למימר, אכתי לא הודיעון רבנן שיעוריה בהכי, דליתני אם לא עשה כן פסול.

עח

מכיון שהיה ענין גרות חנוכה ונס השמן מקובל בידם מקודם, ממעם זה קבעום ימים טובים, כי ע"ז ידעו שאין עוד שום חשש שמא הנס היה מצד השמן ח"ו

נו היצט, לעולם דעס וואָס מ'איז מקובל פון פריערער [ענין נר חנוכה] דורכן שָמֶן, - ווי כ'האָב פריער געזאָגט, - דעס איז דאָך אַ ראיה אַז דאָס נס איז מסטרא דקדושה, [וממילא] איז דאָך קיין שום קשיא נישט וואָס זיי האָבן געמאַכט אַ יום טוב. [משא"כ] ווען נישט, העט דאָך געווען אַ קשיא, לאַמיר מורא האָבן חלילה טאַמער איז עס פונעם שטן, פון די סטרא אחרא.

על כל פנים איז דאָך עס געדרינגען, דורכן סמיכות [התורה, שנרמז בה נר חנוכה] איז פאַרענטפערט די קשיא [מהיכן ידעו לקבעו יו"ט. כי לעולם] דאַרף מען טאַקע חושש זיין אויף יעדן נס [כי שמא] אַז ס'איז פונעם שטן, איי מ'האָט געמאַכט 'דאָס' [שקבעו יו"ט על נס חנוכה, דאָס איז] ווייל מ'האָט דאָך געהאַט אַ סמיכות [בתורה] פון 'פריער'.

עט

הקדמה לישב קושיא י

בביאור מאמר השני דרכי תנחום

הרמב"ן כתב והשבטים לא ידעו שיש נחשים ועקרים כהבור, דאס כן היו רואים שיוסף הוא צדיק גדול, ואיך יגעו בו [והנה] דער רמב"ן הקדוש פרעגט²² [וישב לו, כב], זאָגט ער [אויף דעם] וואָס שטייט נחשים ועקרים יש בו, זאָגט ער, זיי [די שבטים] האָבן נישט געמוזט וויסן [דערפון], [ווייל] ווען זיי העטן גיווען געוואוסט ס'איז דאָ נחשים ועקרים העטן זיי דאָך גיווען געזען אַז ער [יוסף הצדיק] איז אַ מלאך אַלקים צִבְאוֹת, [אז] ער איז געלעגן צווישן נחשים ועקרים און ער איז ניצול געוואָרן, [ואם כן איך חשבו ליגע בן], אַזוי פרעגט דער רמב"ן הקדוש. אלא מאי, האָבן זיי נישט געמוזט וויסן [שיש שם נחשים ועקרים].

פ

אמנם לפי פשטות הדרשה הנחשים ועקרים יש בו, משמע דהם ידעו בו, דאס לא כן מה מודיענו הכתוב בזה אָבער זעען זעט דאָך אָבער דאָך אויס, אַז די תורה הקדושה זאָגט [והבור רק אין בו מים, ודרשינן] מים אין בו אבל נחשים ועקרים יש בו, וואָס קומט דאָס צו דערציילן [אין בו מים], זעט דאָך אויס [שאכן ידעו מזה שיש שם נחשים ועקרים].

פא

ולכן נראה לפרש דשפיר ידעו השבטים בזה, אבל מ"מ לא נתפעלו ממה שניצול בדרך נס, כי לפי דעתם שדנהו למחוייב מיתה ולא לצדיק, חשבו לומר דמסתמא נס הצלתו אינו מצד הקדושה

נאָר וואָס דען, ס'קאָן זיין [לדרכינו], לויט דעם פֿשט קאָן זיין איז טאַקע פאַרענטפערט [דיוק הרמב"ן, כי לעולם ידעו גם השבטים שיש שם נחשים ועקרים, ועכ"ז לא שפטו מזה שהוא צדיק].

פב

[דהנה] זיי האָבן דאָך אים 'חושד' געווען [שאינו כראוי].

²² ברמב"ן הק' וישב (לו, כב): וכתב רש"י (שם, כד), ממשמע שנאמר וְהַבּוֹר רָק, אינני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרים יש בו, לשון רש"י מדברי רבותינו (שבת כב). ואם כן היו נחשים ועקרים 'בחורי' הבור, או שהיה 'עמוק', ולא ידעו בהם. שאילו היו רואים אותם ולא יזיקו ליוסף, היה הדבר ברור להם שנעשה לו נס גדול, ושהוא צדיק גמור, וידעו כי זכותו תצילנו מכל רע, ואיך יגעו במשיח ה' אשר הוא חפץ בו ומצילו, וכענין שנאמר (דניאל ו, כג) אֱלֹקֵי שָׁלָח מְלָאכָה וּסְגֵר פֶּס אֲרִיּוֹתָא וְלֹא חַבְלוּנִי, קל קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי, אבל הם לא ידעו בדבר

ס'איז געווען אזוי מן השמים [שיחשבו עליו כן], כדי מ'זאל אים פארקויפן, [ווייל]
ס'איז א הצלה געווען [לבני ישראל כשירדו למצרים].

ס'איז דאך אלעס געווען ענינים גבוהים, דעס ענין פון מכירת יוסף.
אבער על כל פנים 'זיי' האבן דאך אזוי געמיינט [שיוסף נידון כמחוייב מיתה ח"ו].

פג

יהיה איך שיהיה, דער טעות איז טאקע געקומען ווייל ס'האט אזוי געמוזט זיין
[מן השמים], ווייל ס'איז געווען א הכרח זיי זאלן קומען קיין מצרים, דאס האט אלעס
געברויכט אזוי צו זיין.

אבער על כל פנים 'געווען' איז דאך אזוי, [שהם דנוהו כך. ואם כן] האבן זיי דאך
געמוזט דן זיין על פי התורה, על פי הלכה, האבן זיי דאך געהאלטן אז ער איז מורד
במלכות בית דוד, אזוי ווי דער של"ה הקדוש זאגט¹⁷.

[און] א מורד במלכות דאס שאדט דאך פארן כלל ישראל, דאס איז געפערליך,
און ס'איז שעדליך.

פד

ממילא אז ער שאדט פארן כלל ישראל, איז אינגאנצן נישט שווער [געווען
להשביטים] וויאזוי האט ער געקאנט ניצול ווערן [בדרך 'נס' מן הנחשים ועקרבים], וואָרן
דער שטן באַווייזט 'אָזעלעכע' נסים.

ווייל דעס וואָס ס'שאַדט פאַרן כלל ישראל, פון דעם זענען זיי טאָקע ווייטער
נישט נתפעל געוואָרן [אז] ער איז ניצול געוואָרן פון נחשים ועקרבים. [דחשבו כי] דער
'שטן' האָט אים מציל געווען פון נחשים ועקרבים, כדי להכשיל את ישראל.

דאָס איז קיין שום ראיה פון דאָנעט [שהוא צדיק], פון דעם איז קיין שום ראיה
נישט.

פה

התחלה ליישוב קושיא י

אבל יש להקשות, דמהיכי תיתי לפרש כן, ונימא ריש לחשוש על גם שמא אינו מצד
הקדושה, והלא חיוני בנס חנוכה שקבעוהו ליו"ט, ולכאורה למה לא חששו שם ככה

נאָר לכאורה וועל איך דאָך אָבער פרעגן אַ קשיא [דערויף, שהרי] איך זעה דאָך אַז

¹⁷ בשל"ה הקדוש וישב (בתורה אור) האריך דרוש נפלא בענין מלכות יוסף ומלכות בית דוד, כי מלכות יוסף היה
הכנה למלכות בית דוד, וכן יהיה לעתיד שמשית בן יוסף יהיה לפני משיח בן דוד, עיי"ש.

וול"ק בתוך הדברים (אות ט): נחזור לענין, מלכות יוסף אינו אלא כדי להיות ישראל לעם להעמיד מלכות
יהודה. והשבתים לא הבינו דבר זה, רק היו סבורים אך לו המלוכה, שהוא מבקש המלוכה בעצם לו ולזרעו. על
כן הלכו דוחינה לבקש נכלי דתות, כלומר לדון אותו בדת תורה. והסכימו כולם שהוא בן מות, אפילו בני בלהה
והלפה אוהביו הסכימו כן מצד דין ודת, מאחר שחולק על מלכות בית דוד, וכל החולק על מלכות בית דוד
כחולק על השכינה. וזהו ענין מה שאמרו רז"ל (תנחומא יושב, ב) שתפו השכינה עמהם, כלומר כי חולק הוא על
השכינה מאחר שחולק על מלכות בית דוד וכו'.

ולהלן שם כתב (אות י): ראובן היה חושב שלפי עומק הדין יוסף הוא בן מות, כי מורד במלכות בית דוד,
רק חשב וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה וְהָצִילוּ הָעֵדָה (מסעי לה, כד-כה. ע"י פסחים יב. וסנהדרין טט), בכל מאי דאפשר להציל, אפילו
בזכות קטן, ניתן להציל לפנים משורת הדין.

אבל לפי האמת לא היה על יוסף שום חיוב, כי לא חפץ במלוכה ולא מרד במלכות בית דוד, ואדרבא
עניינו היה להחזיק מלכות בית דוד כמו שכתבתי לעיל, כי שלושה כתרים הן, כתר תורה וכתר כהונה וכתר
מלכות, וכהונה ומלכות הוא בשביל תורה. ויוסף הוא כתר תורה, על כן הוצרך לגלגל הזיכוכ של ישראל
להיותן לעם ראויים למלוכה, היה צריך להיות על ידי יוסף שהוא על ידי כתר תורה.

איך דארף נישט אין דעם אַריינצוקלערן [לחשוש על הנס מהיכן מקורו בא, דאס לא כן] וויאָזוי דען האָט מען געוואוסט ביי חנוכה. [ואם כן שפיר היה להם לשפוט כי יוסף הוא צדיק, ממה שניצול מן הנחשים ועקרבם]

פ

אמנם לדרכינו מבואר התירוצין על זה, כי בנר חנוכה שפיר הוצרכו לראיה שהוא מצד הקדושה, וזה היה על ידי שהיה מקובל בידם ענין נס חנוכה ברמז הפסוקים. אבל לעולם בשאר גווי, אכתי יש לתלות דשמה הנס אינו צד הקדושה נאָר לויט ווי איך זאָג היצט [אין להביא ראיה מחנוכה], ווייל חנוכה האָט געהאָט אַ סמך אין די תורה - ווי כ'האָב פריער געזאָגט - דורכן שָמֶן, איז שוין דאָס פאַרענטפערט. [אבל במקום אחר שפיר צריך לחקור על הנס מהיכן הוא מקורו].

פז

ואם כן שפיר מיושב הדרשה דנחשים ועקרבם יש בו, ועכ"ז לא גמרו השבטים לדנו כצדיק ממילא איז שוין נישט קיין קשיא [על השבטים] פאַרוואָס זיי האָבן נישט אויפגעדרוינגען פון [הצלת יוסף מן] נחשים ועקרבם אַז ער איז אַ מלאך אלקים צ-באות. [כי חשבו דאפילו נעשה לו נס, יתכן שאין הנס בא מצד הקדושה].

פח

ישוב קושיא י

במאמר הראשון דרבי תנחום רואין מלשון "פסולה" שכבר היה מקובל בידם 'מקודם' כל ענין נס חנוכה ונרותיה. וא"כ מיושב מהיכן ידעו שהנס מצד הקדושה. ועל כן אין להוכיח מנר חנוכה דאין צריך ראיה על זה, אלא אדרבה יש להוכיח דבעלמא שפיר צריך ראיה על נסים דהם מצד הקדושה דאָס זענען די צוויי רבי תנחום'ס, דאָס איז די סמיכות. ער זאָגט נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה "פסולה" כסוכה וכמבוי, איז דאָך אַ קשיא פאַרוואָס זאָגט ער נישט תְּקַנְתָּא, ס'איז דאָך נישט [א דאורייתא] אַזוי ווי סוכה. אלא מאי ווייל מ'האָט דאָס געוואוסט פון 'פריער', [מן סמיכות התורה, או מדברי זכריה הנביא, ולכן שפיר שייך למתני פסולה, כמו בדאורייתא]. [וממילא] אַז מ'האָט געוואוסט פון 'פריער', איז דאָך שוין נישט קיין קשיא פאַרוואָס מ'האָט געשטעלט [די חזקה] אויף אַ נס, [להכריע שהיא מצד הקדושה]. אָבער לולא זאת, קאָן טאָקע זיין העט מען נישט גיווען געשטעלט אויף דעם נס.

פט

ועי"ז מבואר מאמר השני דרבי תנחום (מדויק הרמב"ן), דלעולם שפיר ידעו השבטים דנחשים ועקרבם יש בו, ועכ"ז לא נתפעלו לומר שהוא צדיק, דיתכן שנעשה הנס שלא מצד הקדושה און אַז מ'העט נישט גיווען געשטעלט גאָרנישט אויפן נס [מחמת עצמה], איז שוין רעכט וואָס ער זאָגט מים אין בו אבל נחשים ועקרבם יש בו. וואָרן ווען נישט איז דאָך אַ קשיא, אַז ס'איז געווען נחשים ועקרבם האָבן זיי דאָך שוין געוואוסט אַז ער איז אַ מלאך אַלקים צ-באות. אָבער איך זעה דאָך אָבער פון דעם [ממה שאמר לשון "פסולה"], אַז זיי האָבן הערשט געשטעלט דערויף [נאָר] ווייל מ'האָט געהאָט אַ ידיעה פון 'פריער', ממילא איז שוין נישט קיין קשיא פאַרוואָס ס'איז געווען [שלא חשבוהו לצדיק, אפילו] אַז ס'איז מים אין בו אבל נחשים ועקרבם יש בו.

צ

ישוב קושיא א

אנו שיודעין צדקת החשמונאים אין צריכין לשום ראיה, דזה גופא מספיק לידע שהכל הוא מצד הקדושה, וגם הנס דנצחון המלחמה. ולכן שפיר יש לקבוע הו"ט גם על נצחון המלחמה

[והנה כבר נתבאר (באות 30-31, עב) אַז] דאָס איז אַלץ רעכט אויף זיי [החשמונאים עצמן], וואָרן זיי [איז דאָך] אַל תַּאֲמִין 'בְּעֶצְמָךְ' (אבות ב, ה), [און] זיי האָבן מורא געהאַט שְׁמָא יְגִרוֹם הַחֲטָא. [ולכן הוצרכו לראיה על זה שהיה הנס מצד הקדושה, ממה שראו הנס דנרות]. אָבער אונז ווייס מיר דאָך דעם אמת, אַז ס'איז דורך 'זיי' [החשמונאים הצדיקים, בודאי היה מצד הקדושה גם הנס דנצחון המלחמה].

צא

איבערדעם [מכיון 'שאנו' יודעין דנצחון המלחמה היה שנמסרו רשעים ביד "צדיקים"], איז טאַקע די מלחמה אַליין אויך געווען אַ גרויס נס [מצד הקדושה בבירור]. [וממילא] האָט מען געמעגט אויף די מלחמה אויכעט צינדן נרות [ולקבוע יו"ט, אף מבלי שום ראיה].

צב

ישוב קושיא ב

ומה שתקנו לעשות גם זכר נצחון המלחמה ע"י הדלקת הנרות, והו משום "דלהחשמונאים" עצמן הוצרכו לראיה, וראיתם היתה מנם דנרות על נס דנצחון המלחמה, ולכן מישך שייכי ענין הנרות לענין נצחון המלחמה

איי וואָס האָט מען געטון, פאַרוואָס דען האָט מען אויף די מלחמה געמאַכט [א זכר דוקא] מיט "נרות".

[דעם אין] ווייל די נרות האָבן 'באַוויזן' [אף להחשמונאים עצמן, להוכיח אויף] דאָס נס פון די מלחמה אַז ס'איז תוֹרָה'דיג, אַז ס'איז מסטרא דקדושה. [ולכן] קער דאָס טאַקע צו דעם, איבערדעם זענען טאַקע די נרות אויכעט אויף די מלחמה. אָבער ס'איז דאָך נאָר דורך די נרות, וואָרן דורכדעם האָט מען געוואוסט.

צג

ישוב קושיא ג

ולזה אנו אומרים ועל "המלחמות" שְׁעִשִּׂית לְאַבֹּתֵינוּ "על יְדֵי כְהִנְיָהּ הַקְדוּשִׁים", כי בזה לבר שנעשה ע"י הקדושים, די לנו לעשות יו"ט גם על "המלחמות", כי בודאי היה זה מצד הקדושה כיון שנפלו רשעים ביד צדיקים

דאָס איז דאָ דער פֿשט :

הַנְּרוֹת הָלָלוּ אֶנּוּ מְדַלִּיקִין עַל הַנְּסִים וְעַל הַנִּפְלְאוֹת וְעַל "הַמְּלַחְמוֹת" שְׁעִשִּׂית לְאַבֹּתֵינוּ "עַל יְדֵי כְהִנְיָהּ הַקְדוּשִׁים", אַז ס'איז געווען עַל יְדֵי כְהִנְיָהּ "הַקְדוּשִׁים", און 'אונז' ווייס מיר דאָך דעם אמת אַז דאָס אַליין איז שוין מִסְפִּיק [להוכיח] אַז ס'איז מסטרא דקדושה, איבערדעם האָט מען שוין געדאַרפט מאַכן [יום טוב והודאה] אויף די מלחמה אויך.

צד

ישוב קושיא ד

ומהאי טעמא וְכָל מִצְוֹת "שְׁמוֹנֶת" יְמֵי חֲנוּכָּה, כי יום אחד נתקן על "נצחון המלחמה" עצמה, וכדברי הפרי חדש [ומכיון שקבעו יו"ט גם על הנס דנצחון המלחמה], מהאי טעמא [אין] וְכָל מִצְוֹת "שְׁמוֹנֶת" יְמֵי חֲנוּכָּה.

[ווייל] אַז נישט איז דאָך נאָר [געווען דער נס] "זיבן" טאָג, וואָרן ווען ס'העט נאָר געווען אויף די נרות אַליין, איז דאָך דאָ דעם בית יוסף'ס קשיא (אוי"ח סימן תרע), איז דאָך

נאָר 'זיבן' טאָג [א נס]. איז דאָך נאָר נישט מער [טעג], ווייל ס'איז געווען [שמן על יום אחד].

[נאָר] דער פרי חדש זאָגט (א"ח שם) אַז ס'איז [יום אחד יתירה נקבע] אויף די [נס של נצחון] מלחמה.

צה

המשך ישוב קושיא ב

נאָר וויאָזוי דאָס קומט אויף די נרות, [דמה שייך זכר הנרות להנס דנצחון מלחמה].
ער [הפרי חדש] זאָגט, ווייל מ'האָט דערקענט אַז זיי האָבן כובש געווען [די 'מלחמה'] אין דעם 'זכות' [פון די נרות].

נאָר לדרכנו איז עס טאָקע הא בהא תליא, [המלחמה בהנרות]. אַז דורכן שָׁמֶן [שנעשה בו הנס, ידעו מסמיכות התורה שהיא מצד הקדושה], און דאָס איז די ראייה אויף די מלחמה [שהיה הנצחון מצד הקדושה].

צו

סיום ישוב קושיא ג-ד

איבערדעם איז [עס] טאָקע מקושר, ווייל ס'איז געווען עַל יְדֵי פְּהִיף הַקְדוּשִׁים, [והיה הנס מסטרא דקדושה], איבערדעם [איז] וְכָל מִצְוֹת "שְׁמוֹנֶת" יְמֵי חֲנוּכָּה, [כי יום אחד על נצחון המלחמה, וכדברי הפרי חדש].

צז

סיום התורה - וברכת הקודש

ממילא איז טאָקע וְלַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפּוֹרְקָן "כְּהִיּוֹם הַזֶּה", אַז ס'איז טאָקע געווען בלוז "קדושה", און דאָס איז אַ "נצחיות". (וכדלעיל אות עא).

צח

און דער אייבירשטער זאָל העלפן טאָקע ווייטער, אויף היינט:
דער פֶּחַ הַקְדוּשָׁה זאָל נִתְגַּבֵּר ווערן.
מ'זאָל מיר די זכיה האָבן [אַז] אידן זאָלן געהאָלפן ווערן במהרה, [מיט] אַ ישועה שלימה טאָקע מ'אָתוּ יתברך שמו.
מ'זאָל מיר במהרה געהאָלפן ווערן בכלל ובפרט.
בְּהַתְרוֹמָמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, וּבְהַתְגַּלוּת כְּבוֹד שְׁמַיִם עָלֵינוּ, במהרה בימינו אמן.

